नयाँ बनाउनुहोस्:

पैरवीलाई अगाडी बढाउन सञ्चार माध्यमको प्रयोग

GIJTR
Global Initiative for Justice
Truth & Reconciliation

कनसाइन्सका साइट्सहरूको इन्टरन्याश्नल कोआलिशन (INTERNATIONAL COALITION OF SITES OF CONSCIENCE) को बारेमा

International Coalition of Sites of Conscience (ICSC) भनेको सँग्राहलय, ऐतिहासिक स्थान र समुदायस्तरमा गरिने पहलहरूको विश्वव्यापी सञ्जाल हो। यस सञ्जालले शान्त र न्यायिक भविष्यको निर्माण गर्न कटिबद्ध छ। उक्त कार्य गर्नको लागि मानवअधिकारको लागी गरिएका संघर्षहरू र तिनीहरूका वर्तमान नतिजाहरूको सम्बोधन गर्नको लागि समुदायहरूसँग सक्रिय हुन्छ। सन् १९९९ मा ICSC को स्थापना भएको हो, र हाल ६५ देशहरूमा यसका ३०० सदस्यहरू छन्। ICSC ले आफ्ना सदस्यहरूलाई सहकार्य र ज्ञान तथा असल अभ्यासहरूको अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा गरिने आदानप्रदानलाई आफ्नो सात क्षेत्रिय सञ्जाल मार्फत उत्साहित गर्छ।

International Coalition of
SITES *of* CONSCIENCE

www.sitesofconscience.org
मा थप जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ।

कभर फोटो क्रेडिट: जस्टिन इस्सा

यस पुस्तिकाको बारेमा

सामान्य तरिकामा, नागरिक समाज संघसँस्थाहरूको लागि यो पुस्तिका सहयोगी हुनसक्दछ, तर यसलाई विशेष गरी न्याय, सत्य र मेलमिलापको लागि विश्वव्यापी पहल (Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation - GIJTR) सँग काम गर्ने स्थानिय साझेदारहरूको आवश्यकता र सन्दर्भलाई समावेश गर्नको लागि तयार गरिएको हो। यसरी, द्वन्द्वबाट गुज्रेका व्यक्तिहरूको आवाजलाई बढोत्तर गर्ने, द्वन्द्वबाट गुज्रेका समुदायहरूको सम्पूर्ण आवश्यकताको सम्बोधन गर्ने पैरवीका अभियानको सिर्जना र साझेदारी गर्नको लागि, र द्वन्द्व पश्चातको परिस्थितिमा दु:खदायी इतिहासको बारेमा कुरा गर्दा विचार गर्नुपर्ने सुरक्षा सम्बन्धी सरोकार र लाञ्छनाहरूका साथै साझा रूपमा देखिएका अन्य कठिन परिस्थिति वा मुद्दाहरूलाई पहिल्याउनको निम्ति यस पुस्तिकाले सुझाव दिन्छ। यसलाई सन् २०२१ मा प्रकाशित गरिएको थियो र यसको उद्देश्य संक्षिप्तमा सहयोग दिने भएकोले गर्दा, यसले पैरवीका अभियानहरूको विकास, कार्यान्वयन र थालनी गर्न सामान्य सुझावहरू दिने गर्दछ। यस पुस्तिकाको अन्त्यमा थप सन्दर्भ सामाग्रीहरूलाई समावेश गरिएको छ र Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation – GIJTR का साझेदारहरूलाई थप सहयोगको लागि coalition@sitesofconscience.org मा सम्पर्क राख्न उत्साहित गर्दछ।

आभार:

लेखन:
एस्ले नेल्सन, एलिसन टकर र एड्गी विलियम्स

GIJTR को बारेमा थप जानकारी
www.gijtr.org मा पाउनुहोस्

न्याय, सत्य र मेलमलिापको लागि विश्विव्यापी पहल (GLOBAL INITIATIVE FOR JUSTICE, TRUTH AND RECONCILIATION - GIJTR) सम्बन्धी जानकारी

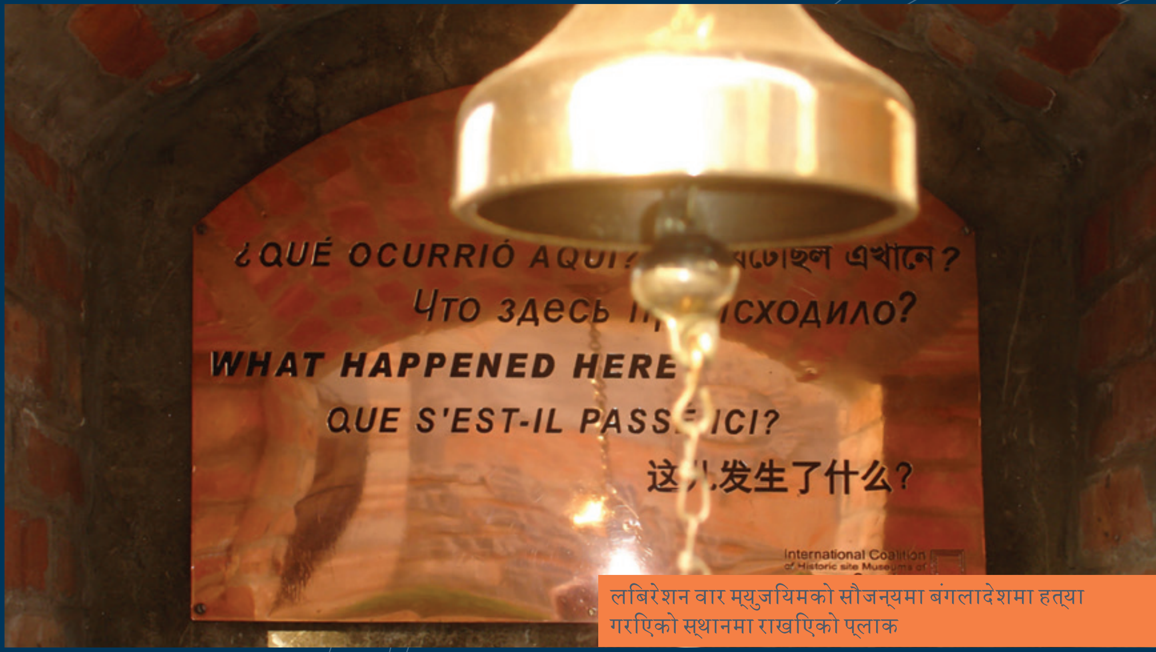

लिबिरेशन वार म्युजियमको सौजन्यमा बंगलादेशमा हत्या गरिएको स्थानमा राखिएको प्लाक

विश्वभरीनै, रुपान्तरणमा गम्भिर मानवअधिकार उल्लंघनको कालो छाँया परेका इतिहास भएका देशहरूमा न्याय, सत्य र मेलमिलापको लागि आवाज उठिरहेको छ। यस आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नको लागि International Coalition of Sites of Conscience (ICSC) ले सन् २०१४ को अगष्टमा Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation (GIJTR) लाई सार्वजनिक गर्‍यो। GIJTR को उद्देश्य भनेको विगतमा वा वर्तमान समयमा गम्भिर मानवअधिकार उल्लंघनको इतिहाससँग संघर्ष गररिहेका द्वन्द्वरत वा द्वन्द्वरत परिवेशबाट रूपान्तरित हुँदै गएका देशहरूका नयाँ चुनौतिहरूको सम्बोधन गर्नु थियो।

GIJTR Consortium (“the Consortium”) का निम्न नौ साझेदारहरू छन्: संयुक्त राज्य अमेरिकामा स्थित • International Coalition of Sites of Conscience, (नेतृत्वदायी साझेदार); • संयुक्त राज्य अमेरिकाको American Bar Association Rule of Law Initiative (ABA ROLI), • इण्डोनेशियाको Asia Justice and Rights (AJAR), • दक्षिण अफ्रिकाको Centre for the Study of Violence and Reconciliation (CSVR), • क्याम्बोडियाको Documentation Center of Cambodia (DC-Cam), • संयुक्त राज्य अमेरिकाको Due Process of Law Foundation (DPLF), • ग्वाटेमालाको Forensic Anthropology Foundation of Guatemala (Fundación de Antropología Forense de Guatemala – FAFG), • सर्बियाको Humanitarian Law Center (HLC), र संयुक्त राज्य अमेरिकाको Public International Law & Policy Group (PILPG)।

Consortium का साझेदारहरूको विज्ञता भएका विभिन्न क्षेत्रहरूको उत्तम प्रयोग गर्ने काम सँगसँगै, ICSC ले आफ्नो कामलाई सशक्त र व्यापक बनाउनको लागि ६५ देशमा रहेका यसका ३०० भन्दा बढी सदस्यहरूको ज्ञान र लामो समयदेखी उनीहरूको समुदायसँग रहेको सम्पर्कलाई पनि प्रयोग गर्दछ।

Consortium का साझेदारहरूले ICSC का सञ्जाल सदस्यहरूसँग मिलेर तत्काल प्रतिक्रिया दिनुपर्ने र उच्च-प्रभावशाली कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयनका दायराहरूको विकास गर्दछ। यी सब कार्य गर्दा, गम्भिर मानवअधिकार उल्लंघन सम्बन्धी फौजदारी न्याय र जवाफदेहिताको लागि पुन:स्थापना र दण्ड पद्दती दुवैको प्रयोग गर्दछ। Consortium ले

न्याय, सत्य र जवाफदेहिताको लागि अन्तर-वषियात्मक वधिि प्रयोग गर्दछ। समस्तमा भन्नुपर्दा, Consortiumका साझेदारहरू निम्न क्षेत्रहरूमा वज्ञि छन्:

- सत्य जाहेर गर्ने, स्मृति राख्ने र इतिहासका स्मृति रि मेलमलिापका अन्य स्वरूपहरू;
- संक्रमणकालनि न्यायका उद्देश्यका लागि मानवअधकिारका उल्लंघनहरूको अभलिेख राख्ने;
- बेपत्ता पारिएका वा हराइरहेका व्यक्तहिरूसँग सम्बन्धीत फरेन्सकि वश्लिेषण र अन्य प्रयासहरू;
- पडितिहरुको लागि पैरवी गर्ने, र यस्ता पैरवीले उनीहरूका न्यायको अधकिार, मनोपरामर्शको सहयोग र उनीहरूले भोगेका आघातको सम्बोधन गर्ने कार्यहरूलाई समेट्छ;
- नागरकि समाजका पैरवीकर्ताहरू र सँस्थाहरूलाई संक्रमणकालनि न्यायका प्रक्रयिाहरूको प्रबर्द्धन गर्न र ती प्रक्रयिाहरूमा सक्रयि हुनको लागि क्षमताको वकिास र प्रावधिकि सहयोग उपलब्ध गराउने;
- क्षतपिूर्तीमूलक न्यायकि पहलहरू; र
- यि सबै र संक्रमणकालनि न्यायका अन्य सबै प्रक्रयिामा लैंगकि न्यायलाई समावेश गर्ने र समावेश गरकिो सुनश्चितिता गर्ने।

Consortium र ICSC सञ्जालका सदस्यहरूको अनुभव, ज्ञान र सपिको वविधितालाई मध्यनजर गर्दै द्वन्द पश्चातका समयमा रहेका देसहरू र दमनकारी शासनबाट नस्किरिहेका देशहरूलाई समयमा नै संक्रमणकालनि न्यायका आवश्यकताहरूलाई समयमानै सम्बोधन गर्ने वशिेष अवसरहरू प्रदान गर्दछ । यो सँगसँगै स्थानयि सहभागिताको प्रबर्द्धन र समुदायका साझेदारहरूको क्षमता वकिास गर्ने गर्दछ।

कोलोम्बयिा, सन् २०१८ मा सत्य-कथन पहल "एल कास्टलिो पुतलीहरूको बयान" को सहभागी

वषियवस्तु

परचिय

पैरवी र सामाजकि परविर्तन ८

संचार माध्यम, पैरवी र संक्रमणकालीन न्याय १३

यस पुस्तकिाको बारेमा १५

शुरू गर्नुभन्दा अगाडी

सुरक्षा १६

भौतकि सुरक्षाका आवश्यकता, तयारी र सरोकारहर १७

आफ्ना अन्तर्राष्ट्रयि अधकिारहरू जानरिाखौं १७

आफ्नो स्थानयि अधकिारको बारेमा जानौ १८

डजिटिल सुरक्षा अवस्था, तयारी र सरोकारहरू १९

मनो-सामाजकि सुरक्षाका आवश्यकता, तयारी र सरोकारहर २१

पैरवीका अभयिानहरू तयार गर्नको लागी आवश्यक शुरूवाती कदमहर

अभयिानका आठ चरणहरू २२

१) आफ्नो अभयिानका उद्देश्यलाई परभिाषति गर्नुहोस्। २३

२) उक्त उद्देश्यका ऐतहिासकि महत्व र त्यस सम्बन्धी वर्तमान पैरवी सम्बन्धी शोध गर्नुहोस्। २४

३) सरोकारवाला र लक्षति वर्ग २५

३.१ साझेदारी र गठबन्धन २७

३.२ जवित भुक्तभोगीहरूसँग काम गर्न २८

४) सन्देश तयार गर्नुहोस् ३३

५) आफ्नो स्रोत र बजेटको बारेमा जान्नुहोस् ३५

६) रणनीतकि संचार योजना बनाउनुहोस् ३५

७) समय समि निर्धिारण गर्नुहोस् ३९

८) प्रभावको मापन गर्नुहोस् र दस्तावेज राख्नुहोस ३९

सामाजकि सञ्जाल र पैरवी

सामाजकि सञ्जाल १०१ .... ४३

वश्विवका पैरवीका अभीयानका उदाहरणहर

जनचेतना बढाउन ४९

स्मृत दिवस मनाउने ४९

MENA (मध्यपूर्वी र उत्तर अफ्रकिा) ४९

कथाहरूलाई घरमा ल्याउने ५०

जवित भूक्तभोगीहरूको कथालाई सुनाउने ५१

दैनकि सम्झनाहरू ५१

द्वन्दमा महलिाका भोगाईहरू ५२

कहलि्यै भुलेका छैनौ ५२

जवित भुक्तभोगीहरू जागरूक छन ५३

ह्युमन्स अफ न्यु योर्क ५४

संवादको सर्जिना ५५

वश्विासका मार्गहरू ५५

वगितलाई वर्तमानमा अभलिेख राख्ने ५६

Walls That Talk ५७

नषि्कर्ष ५८

सन्दर्भ स्रोतहर ५९

सञ्चार, पैरवी र संक्रमणकालनि न्याय ५९

वाक र अभवि्यक्त स्वितन्त्रता ५९

सुरक्षा र पैरवी ५९

पैरवी अभयिानको नर्मिाण ६०

सामाजकि सञ्जाल, श्रोता-दर्शक र Marketing ६१

पैरवी, कला र सामाजकि न्याय सम्बन्धी व्यवहारीक तरकिाहर ६१

परिचय

पैरवी र सामाजकि परविर्तन

पैरवीका पहलहरू सत्य, न्याय, र जवाफदेहीताका लागि लड्न, र प्रणालीगत हसिा र दुर्व्यवहार वरिुद्द लड्ने शक्तशिाली हतयिार हुन्। सामुदायकि स्तरमा गरनि पैरवीका पहलहरूले राजनीतकि, आर्थकि, वा सामाजकि व्यवस्थालाई परविर्तन गर्न वा प्रभाव पार्ने उद्देश्य राखेको छ। पैरवीका पहल र त्यसका उद्देश्यहरूका प्रकारमा आधारति भएर, आयोजकहरूले वभिनि्न तरकिा, रणनीत,ि र परचिालनका प्रयासहरू अपनाउन सक्छन्। पैरवीका केही पहलहरूले जनचेतना बढाउने र जनमानसलाई सामाजकि मुद्दाको बारेमा जानकारी दनि उद्देश्य राखेको हुन्छ भने केही पहलहरू स्थानयि र राष्ट्रयि स्तरमा कानूनी वषिय र नशि्चति नीतहिरूको कार्यान्यवयन गर्न केन्द्रति हुन्छन्।

पैरवीका पहलहरू मानवअधकिारका उल्लंघनहरूको ऐतहिासकिताको वरिुद्द हुन्छन् र त्ि पहलहरूले एक शान्त भवषि्यको नरि्माण गर्न सहयोग गर्दछन् – कनिकि सबैभन्दा महत्वपूर्ण रूपमा, त्ि पहलहरूले दुर्व्यवहार र प्रणालीगत दमन सम्बन्धीको मौनताको वरिुद्द कार्यहरू गर्दछ भने त्यही समयमा पीडतिहरूको लागि आवाज उठाउने र स्थानहरुको सरि्जना गर्दछ। दमनकारी शासनहरूले मौनता र अदृश्य बनाउने यि दुई माध्यमबाट जघन्य मानवअधकिार र दण्डहनिताको सँस्कारलाई सबल बनाउँछ। राज्यहरूले फरक मतका आवाजलाई त्रास र दमन प्रयोग गरेर मौन बनाउँछन्। यसरी मौन बनाउने तरकिा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा हुने गर्दछ। राज्यले सत्य कथन र मेलमलिापका प्रक्रयिाहरूमा सहभागी हुन अस्वकिार गर्दा द्वन्द र उल्लंघनबाट पडिति भएकाहरू थप समिान्तकृत र वेवास्तामा पर्दछन्। यस्तो हुँदा एकै समयमा पडितिहरू राज्यद्वारा अझै बढी अदृश्य हुन बनाउँछ।

संयुक्त राज्य अमेरकिाको नागरकि अधकिारको आन्दोलन, दक्षणि अफ्रकिाको रंगभेद वरिुद्दको संघर्षदेखी अरब स्प्रगिको प्रतरिोध सबैमा, पैरवीकर्ताहरू (अभयिन्ताहरू) ले अन्यायलाई प्रकाश पार्दै सामाजकि परविर्तनको लागि ठोस कदमहरू चालेका छन्, कतपिय अवस्थाहरूमा, पडितिहरूको अनुभवलाई थप रुपमा बताएका छन्, र जवाफदेहताको माग गरेका छन्। यस्ता प्रभावकारी पैरवीले मन र मस्तषि्क दुवेलाई परचिालन गर्दछ, आफ्ना समर्थक र नयाँ स्रोताहरूलाई शक्षिति बनाउनुकासाथै क्रमकि सँख्यामा छोटो- र लामा योजनाहरू र अन्तरपुस्ताको योजना पनि बनाउँछ।

Tahrir Square during the Arab revolution in Egypt. Image credit: Giusi Cosentino

माथि उल्लखिति उदाहरणहरू वशि्व-व्यापी रूपमा भएका परचिालति अभयिानहरू हुन्, र त्ि सिबबाट सकिेको पाठहरूलाई स्थानयि समुदायहरूमा स-साना मात्रामा प्रयोग गर्न सकनि्छ। वास्तवमा, वृहत, राष्ट्रयि र अन्तरराष्ट्रयि सामाजकि आन्दोलनहरूलाई साना, समुदायमा आधारति पैरवी र पैरवीका प्रयासहरूले सशक्त बन्न प्रेरति गरेको हुन्छ। सन् १९५५मा मन्टगोमरी बसको ब्वाइकट नभएको भए, संयुक्त राज्य अमेरकिाका वधिालयहरूमा रंगभेदलाई गैरकानूनी बनाउने खैरो रंग वरिुद्ध शैक्षकि नरि्देशनको बोर्डको नरि्णय (सन् १९५४) नभएको भए, वा सन् १९४४ मा अफ्रकिन मूलकी अमरकिन महलिाले आफूलाई ६ सेता पुरूषहरूले गरेको बलात्कारको वरिुद्द बोलेर अश्वेत समुदायको सार्वजनकि रोषलाई प्रेरति नगरेको भए मार्टनि लुथर कगिले सन् १९६३ मार्चमा वासगि्टनमा उनको सुप्रसदि्द 'मेरो एक सपना छ (I Have a Dream) भाषण दनिुहुन्थेन। उनको उक्त भाषणको आधार यि सिब घटनाहरू थए। यि सिब प्रतरिोधका घटनाहरूलाई Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation सँग सहकार्य गर्ने स्थानयि अभयिन्ता र नागरकि समाजका सँघसँस्थाहरू, आदलिे प्रेरति र सहयोग गरेको छ। यस पुस्तकिाले नागरकि समाजका समूहको रूपमा डजिटिल र/वा भौतकि पैरवीका पहलहरूको वकिास गर्न आवश्यक योजना सम्बन्धी कदम र प्रश्नहरूको बारेमा जानकारी दनि उद्देश्य राख्दछ। धेरै अभयिानहरूको डजिटिल संचार र भौतकि दुवै पक्ष हुन्छ र यस पुस्तकिाले यि दुवै सम्बन्धी योजनालाई समावेश गर्दछ।

सबै पैरवीका पहलहरूको लागि संचार आवश्यक पक्ष हो। सन् १९६८ मा संयुक्त राज्य अमेरिकाको मेम्फसिमा सरसफाई कामदारहरूले गरेको हडताल सम्बन्धी ऐतिहासिक "म पुरुष हुँ (I am a Man)" तस्वरिहिरूदेखि लिएिर अर्जेन्टनिाको ब्यूनोस आयर्सको ला माद्रेस डे ला प्लाजा डे मायोका फोटोहरू, यि सबैशक्तशिाली फोटोहरूले सामाजकि न्यायको लागि गरिएिका वभिनि्न संघर्षहरूलाई साँस्कृतकि कथनमा ढाल्नको लागि सहयोग गर्दछ। वशि्वव्यापी संचार वातावरणमा सुन्नटा प्रचलन रहेको अवस्थामा, शक्तशिाली संचारमाध्यमले दमन भोगेर पनि बाँचेका व्यक्तहिरूलाई उनीहरूको भोगाईको बारेमा अनजान रहेका समुदायहरूमा मान्छेको रूपमा प्रस्तुत गर्दछ। प्रभावकारी संचारले व्यक्तहिरूलाई परचिालति गर्न सक्दछ, गठबन्धनहरू बनाउन सक्ने बनाउँछ र साझेदारीहरूको लागी सहजकर्ता बन्न सक्दछ – यी सब समुदाय स्तरमा गरनि पैरवीका अभयिानहरूका महत्वपूर्ण पाटाहरू हुन्।

वर्तमान समयमा समुदाय स्तरमा पैरवीका अभयिानहरूलाई प्रभावकारी बनाउने बहुपक्षयि कारणहरू छन् – सबैभन्दा बढी प्रचलनमा सामाजकि संजालको प्रयोग रहेको छ। सन् २०२० मा हुटसुइट (Hootsuite) ले तयार गरेको "Digital State of the Union" प्रतविदेन अनुसार, वशि्वव्यापी रूपमा नै ५.२ बलियिन व्यक्तहिरूसँग फोन छ; ४.५ बलियिन व्यक्तहिरू इन्टरनेट चलाउन सक्छन्; र ३.८ बलियिन व्यक्तहिरूले (मोटामोटी रूपमा ७.७ बलियिन जनसँख्या) सक्रयितिाकासाथ सामाजकि संजालको प्रयोग गर्दछन्। पैरवीकर्ताहरूले इन्स्टाग्राम, युट्युब, फेसबुक, ट्वटिर, टकिटक र व्हाट्स एप सहति अन्य यस्ता माध्यमहरूको प्रयोग गर्दै आफ्ना कथनहरूलाई अगाडी लान सक्दछन्, र आफ्ना अनुभवहरूलाई प्रत्यक्ष रूपमा बताउन सक्दछन्, तर फेरी यनि माध्यमहरूले पैरवीकर्ताका प्रयासहरूलाई बदनाम र समिान्तकृत गर्ने काम पनि गर्न सक्दछन्। प्राय:जसो वषियवस्तु नयिमन गर्ने नयिमहरूलाई स्वेच्छाचारी वा दमनलाई अझै सुद्दढ गर्नको लागि प्रयोग गरन्छि। सेन्सरसपि, गलत सूचना दनि अभयिान, वज्ञिापन, अदृश्य बन्देज, र गहरि झुठहरू सामाजकि संजालका सबै माध्यमहरूमा प्रचलति छन् र यसले पैरवीका प्रयासहरूको प्रभावकारतिालाई प्रभावति गर्दछ। सबै आन्दोलन र पैरवीका पहलहरूले लागि सबै पैरवीकर्ता र आयोजकहरूको डजिटिल वा भौतकि रूपमा प्रभाव र सुरक्षालाई प्राथमकितिामा राखेको हुनुपर्दछ।

सन् १९६८ मा मेम्फसि, टएिन मा सफाई कर्मचारीहरूको हड्ताल।
फोटो क्रेडटि: रचिर्ड एल कोप्ले

अर्जेन्टनिामा बेपत्ता पारएिकाहरूका आमाहरूले सन् १९९७ अप्रलिमा आफ्नो प्रयिजनहरूको सुरक्षति फरि्तीको लागि गरेको प्रदर्शन – अझै पनि धेरै जना बेपत्ता छन्। इमेज क्रेडटि: वकिकिमन्स

यसका साथै, इन्टरनेट र सामाजकि संचारमा बढ्दो पहुँचको अर्थ वशि्वव्यापी संचार माध्यमहरूले स्थानयि रूप लदिैछन् भन्ने हो। स्थानीय वा क्षेत्रयि रूप लनि सकेका पैरवीका अभयिानहरूले प्राय:जसो अन्य देश र परपि्रेक्ष्यहरूमा पहुँच र प्रभाव पार्न सक्दछन्। वशि्वव्यापी संचारले सबैतरि गर्ने प्रसारबाट संभावति लाभदायी साझेदारीहरूको सरि्जना गर्दछ। यस्ता साझेदारीहरू अन्य पैरवी समूहहरू, आर्थकि सहयोग, वा ऐक्यबद्दताका सञ्जालहरू जुनै भएपनि तनिका सम्बन्धहरूले आन्दोलन-नरि्माण र क्षमताको वकिास गर्ने तरकिाहरूको सम्पूर्ण दायरालाई स्थानयि नागरकि समाजका पहलहरूलाई दगिो र बढोत्तर गर्न सहयोग गर्दछ।

वशि्वव्यापी गठबन्धन र साझेदारी-नरि्माणले मानवअधकिार सम्बन्धी वशि्वको साझा भाषाको सरि्जना गरेको छ, सत्य र न्याय सम्बन्धी अवधारणाहरूलाई सामान्य रूप ददिै मानसिका दैनकि जविनको पाटो बनाएको छ, र दमनकारी राज्य र राजनीति गर्नेहरूको वरि्दुद स्रोतहरू परचिालन गरेको छ।

स्थानयि आन्दोलन-नरि्माण सम्बन्धी धेरै उदाहरणहरू छन्, र त्यसमध्ये सबैभन्दा उल्लेखनयि #BlackLivesMatter हो। सन् २०१३मा, , Black Lives Matter (BLM) को शुरूवात गरएिको थयिो र यो एक "पैरवीको अन्तर्राष्ट्रयि आन्दोलन हो जसको शुरूवात अफ्रकिन-अमेरकि समुदायबाट भयो र यसले काला जातकिा व्यक्तहिरूको वरि्दुद हुने प्रणालीगत रंगभेद र हसिाको वरि्दुद अभयिान चालेको छ"।[१] यो सामाजकि सञ्जालमा व्यापकताकसाथ फैलएिको सफल अभयिानहरूमध्येको एक अभयिान हो र यसले उत्तरी अमेरकिा र वशि्वभरी नै प्रणालीगत रंगभेदसँग जुझ्न मलियिनको संख्यामा मानसिहरूलाई परचिालति गर्‍यो।

सन् २०१३ मा १७-वर्षयि ट्रायभनि मार्टनिको हत्या गर्ने जर्ज जम्मिरम्यानलाई सफाइ ददिै गरएिको रहिाईको प्रतक्रियिा स्वरूप #BlackLivesMatter ह्यास ट्यागलाई सर्वप्रथम प्रयोग गरएिको थयिो। ट्रायभनि मार्टनि कुनै पनि अपराधकि रेकर्ड नभएको, हतयिार नबोकेको अफ्रकिन-अमेरकिन कशिोर थएि जसलाई जम्मिरम्यानले गोली हानी हत्या गरेका थएि। यस घटना र त्यसपछि जम्मिरम्यानको रहिाइले संयुक्त राज्य अमेरकिाको फौजदारी न्याय प्रणाली र समस्तमा समाजकि प्रणालीहरूमा काला-जातीहरूको वरि्दुद व्याप्त हसिाको अन्त्य हुनुपर्ने मागका साथ राष्ट्रव्यापी रोषको शुरूवात गर्‍यो।

सामाजकि सञ्जालबाट शुरू गरएिको #BlackLivesMatter आन्दोलन वशिेषगरी सन् २०१४ मा फर्गुशन, मसिौरीमा माइकल ब्राउनको हत्या र सोही वर्ष न्यु योर्कमा एरकि गार्नरको हत्या पश्चात झन् फैलयिो। संयुक्त राज्य अमेरकिाभरी नै, स्थानयि नागरकि समाज संघसँस्थाहरूले यस आन्दोलनलाई आफ्नै तरकिाले आफ्नो परप्रिेक्ष्यमा ढाल्दै साझा मुल्य मान्यतालाई अँगाल्दै समर्थन गरे। स्थानयि सँस्थाहरूले सडक वरिोध सभाहरू र अन्य प्रत्यक्ष कार्यहरू – जस्तै मरेको नाटक, राजनीतकि र वधिायकि सम्बन्धी अभयिानहरू, आर्थकि बहष्किार, र्‍याली, र भत्तिेचत्रि र प्रदर्शन जस्ता सार्वजनकि कलाहरूको आयोजना गरे। सन् २०२०मा मनियिापोलसिको प्रहरी अधकिृत, डेरेक साउभनिले जर्ज फ्लोइडको हत्या गरे पश्चात यस अभयिानले रंगभेदको वरिूद्द अन्तर्राष्ट्रयि रंगभेद वरिूद्दको प्रतरिोध र “वशि्वव्यापी जागरण”को स्वरूप लयिो।[३]

#BlackLivesMatter ले वशि्वभरी नै आफ्ना समुदायहरूलाई नरिन्तर रूपमा आफ्नो स्थानमा भइरहेका प्रणालीगत अन्यायहरूको वरिोध गर्न उत्प्रेरति गर्दछ। सन् २०२० भरीनै संयुक्त राज्य अमेरकिाले #BlackLivesMatter सम्बन्धी वरिोध बढेको, र ब्राजलि, रूस, चनि, र प्यालेस्टाइन जस्ता देशहरू सहति अन्य देशहरूमा पनि पैरवीकर्ताहरूले ठुलो संख्यामा वरिोध दर्शारन सडकमा उत्रे।

साल्जवर्ग, अष्ट्रयिामा #blacklivesmatter का शान्तपूिर्ण प्रदर्शनकारीहरुको प्रदर्शन। इमेज क्रेडटि: समनि फसरि

#BlackLivesMatter को परदिृश्यबाट यस्तै अन्य धेरै आन्दोलनहरू, सँघसँस्थाहरू, र पैरवीकर्ताहरू वशि्वव्यापी रूपमा अगाडी आएका छन्। तमिध्ये एक Black Lives Matter Global Network Foundation (BLMGN) को उद्देश्य भनेको आन्दोलनका व्यापकताभत्रि पैरवीकर्ता र आयोजकहरूको कामलाई अझै अगाडी लानु हो। एक उदाहरण, सन् २०२१ मा, BLMGN फाउन्डेशनले इजरायली-प्यालेस्टाइनी द्वन्द्वमा प्यालेस्टाइनीहरू वरिूद्द ठुलो संख्यामा भएको हसिाको पुनरात्थनको शुरूवात हुँदा प्यालेस्टाइनहरूलाई सहयोग गर्ने सार्वजनकि वाचा गरेको थयिो। अनलाइन शुरू भएको यस आन्दोलनले नागरकिहरूलाई लक्षति गरएिको हसिाको वरिूद्द वशि्वव्यापी ऐक्यबद्दताको नर्िमाण गर्दै र समनिान्तकृत जनसँख्यालाई आवाज दर्दि वृहत अन्तर्राष्ट्रयि परचिालनमा परणित भयो, सार्वजनकि शक्तिलाई प्रभावति पार्‍यो, कानूनलाई परवि्रतन गर्‍यो, र दमनकारी अभ्यासहरूलाई परवि्रतन गर्‍यो।

सेप्टेम्बर २०, २०१५ का दनि सेन्ट पल, मन्निेसोटामा भएको प्रहरी दमनको आरोपको वरिूद्द सबै रेल ट्र्याकहरूमा Black Lives Matter मृत्यु वरण गर्ने प्रदर्शन। इमेज क्रेडटि: वकिकिमन्स

संचार माध्यम, पैरवी र संक्रमणकालीन न्याय

पैरवी र संचार माध्यमसँगको सक्रयिताले संक्रमणकालीन न्यायको प्रक्रयिाबाट गुज्ररिहेको देशहरूमा महत्वपूर्ण भूमकिा पनि खेल्न सक्दछ। प्रमुख पडिकिहरूलाई अगाडी ल्याउनुका साथै जवाफदेहताको वषियमा, यदि स्वतन्त्र संचार माध्यम भएको देश हो भने – धेरै द्वन्द पश्चातको परस्थितिहिरूमा अलकिति मात्र पनि ‘यदि’ भन्ने स्थतिि रहेमा – संचार माध्यमले पडिति र पडिाबाट गुज्रेर बाँचेकाहरू (survivors)को लागि स्थानलाई उपलब्ध गराउने र प्रबर्द्धन गर्ने, लाञ्छना लगाइएका व्यक्तहिरूको मानवयि पक्ष उजागर गर्ने र उनीहरूका भोगाइका कथाहरूको गहरिाई र वविधिता देखाउन सक्दछ। उत्तम अवस्थामा, सञ्चार माध्यम बोझील राजनीतकि र कानूनी प्रक्रयिालाई बढी पहुँचयुक्त बनाउने सूचनाको माध्यम हुन सक्दछ। यस सम्बन्धी धेरै दइिने उदाहरण दक्षणि अफ्रकिाको हो जसका सत्य आयोगलाई प्रेसले व्यापक रूपमा स्थान दएिको थयिो। त्यहाँका सत्य आयोगका उप-सभापति एलेक्स बोरेनका अनुसार “अन्य धेरै सत्य आयोगहरूभन्दा यो आयोगलाई केन्द्रयि स्थान दइियो, र सञ्चार माध्यम वशिेष गरी रेडयिो, आदलिे गरबि, असाक्षर, र ग्रामणि भेगमा बस्ने मानसिहरूलाई आयोगको काममा सहभागि हुन सहयोग गर्‍यो जसले गर्दा यो कुनै औंलामा गननि सक्ने गरी चुनएिका आयुक्तहरूमा मात्र समिति रहेन र यो वास्तवमा नै राष्ट्रयि अनुभव बन्यो”।[४]

सञ्चार माध्यमहरू सहयोगी, वभिाजति वा पक्षपाती जे भएपनि तनिलाई समावेश गर्ने सञ्चार रणनीति बनाउँदा पैरवीका अभयिानहरू सशक्त हुन्छन्, जस्तै पेरू र पूर्व युगोस्लाभयिामा ५ यो उल्लेखनयि रुपमा भएको

पत्रकार र पैरवीकर्ताहरूका लागि ग्लोबल इनसिएिटभि फर जस्टसि, ट्रुथ एण्ड रकिन्सलिएिशनले सन् २०१८ जुलाईमा सहजकिरण गरेको संक्रमणकालनि न्यायको कार्यशाला

थियो। यस पुस्तकिामा थप जानकारी दइिए अनुसार, यस सम्बन्धले धेरै स्वरूपहरू लनि सक्दछ, जस्तै पत्रकारहरूलाई संक्रमणकालनि न्यायकि प्रक्रयािहरू सम्बन्धी तालमि दनि जसले गर्दा उनीहरूले प्रक्रयाि सम्बन्धी समाचारहरू प्रभावकारतिाकासाथ बताउन सक्दछन्, सर्भाइभरहरूसँग कसरी कुराकानी गर्ने भन्ने बारेमा नर्दिेशकिा उपलब्ध गराउने, वा एक पक्षयि समाचारलाई चुनौती दनि, आदि हुन सक्दछन्। अन्ततः द्वन्द वा द्वन्द पश्चातका परस्थितिहिरूमा पैरवीका अभयिानहरूको उद्देश्य भनेको समिान्तकृत व्यक्तहिरूले बोल्न पाउने, र उनीहरूको सरोकारलाई सबै नागरकि समाज र प्रमुख सरोकारवालाहरूले सुन्ने र सम्मान गर्ने लोकतान्त्रकि स्थानको सर्जिना गर्नु हो। सैद्दान्तकि रुपमा, वकलि, पैरवीकर्ता र संचारकर्मीहरूले यस्तो काम संयुक्त रूपमा गर्नुपर्न हो, जस्तै युक्रेनको सन्दर्भमा, धेरैले सन् २०१४ मा युक्रेनमा भएको युरोमैदानको वरिोधका दौरान पैरवीकर्ता र पत्रकारहरूले गरेका ट्वटिले नै सयौं हजारको संख्यामा युक्रेनयिनहरूलाई सडकमा आउन प्रेरति गर्ने प्रमुख कारण रहेको बताएका छन्।[६]

यस पुस्तकिाको बारेमा

सामान्य तरकिामा, नागरकि समाज संघसँस्थाहरूको लागि यो पुस्तकिा सहयोगी हुनसक्दछ, तर यसलाई वशिेष गरी न्याय, सत्य र मेलमलिापको लागि विश्विव्यापी पहल (Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation - GIJTR) सँग काम गर्ने स्थानयि साझेदारहरूको आवश्यकता र सन्दर्भलाई समावेश गर्नको लागि तयार गरएिको हो। यसरी, द्वन्दबाट गुज्रेका व्यक्तहिरूको आवाजलाई बढोत्तर गर्ने, द्वन्दबाट गुज्रेका समुदायहरूको सम्पूर्ण आवश्यकताको सम्बोधन गर्ने पैरवीका अभयिानको सर्जिना र साझेदारी गर्नको लागि, र द्वन्द पश्चातको परस्थितिमिा दुःखदायी इतहिासको बारेमा कुरा गर्दा वचिार गर्नुपर्ने सुरक्षा सम्बन्धी सरोकार र लाञ्छनाहरूका साथै साझा रूपमा देखएिका अन्य कठनि परस्थिति वा मुद्दाहरूलाई पहल्यिाउनको नम्तिि यस पुस्तकिाले सुझाव दन्छि। यसलाई सन् २०२१ मा प्रकाशति गरएिको थियो र यसको उद्देश्य संक्षप्तिमा सहयोग दनि भएकोले गर्दा, यसले पैरवीका अभयिानहरूको वकिास, कार्यान्वयन र थालनी गर्न सामान्य सुझावहरू दनि गर्दछ। यस पुस्तकिाको अन्त्यमा थप सन्दर्भ सामाग्रीहरूलाई समावेश गरएिको छ र Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation – GIJTR का साझेदारहरूलाई थप सहयोगको लागि coalition@sitesofconscience.org मा सम्पर्क राख्न उत्साहति गर्दछ।

अन्त्यमा, यस पुस्तकिा सँगसँगै वभिन्नि चत्रिहरू पनि उपलब्ध गराइएको छ र ती सबिलाई गैरनाफा मूलक डजिाइन सँस्था Amplifier सँगको साझेदारीमा तयार गरएिको हो। उक्त सँस्थाले हाम्रो समयका महत्वपूर्ण आन्दोलनहरूलाई बुलन्द बनाउन कला र संचारको नर्मिाण र परक्षिण गर्ने गर्दछ। उक्त सँस्थाले समानता, आत्मसम्मान, सत्य र सौन्दर्यमा आधारति सँस्कृतलिाई र राष्ट्रयि, क्षेत्रयि र अन्तरराष्ट्रयि कथनहरूलाई परवित्तन गर्ने संचार अभयिानहरूको वकिास गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यि चत्रिहरूलाई सत्य र न्यायको पैरवी गर्ने सबै प्रकारका पहलहरूको लागी प्रयोग गर्न सकन्छि। यि चत्रिहरूलाई www.gijtr.org बाट पोष्टर, स्टकिर, बटन वा GIF को रूपमा डाउनलोड गर्न सकन्छि।

शुरू गर्नुभन्दा अगाडी

सुरक्षा

पैरवीका कुनै अभियानको बारेमा सोच्दा वा तयार गर्दा त्यस सँग सम्बन्धीत अन्य धेरै पक्षहरूलाई विचार गर्नुपर्ने हुन्छ। यि मिध्ये सबैभन्दा पहिलो सुरक्षाको विषय हुनुपर्छ र सुरक्षा भन्नाले पिडित, साक्षी, अनुवादक लगायत पैरवीकर्तालाई सहयोग गर्ने सबैको सुरक्षाको बारेमा विचार पुर्‍याउनुपर्दछ। भौतिक, डिजिटिल, र मनो-सामाजिक – यि तिनि पाटाहरूमा सुरक्षा सम्बन्धी सरोकारका विषयहरूलाई सोच्न सहयोगी हुन सक्छ; यि तिनि पाटाहरूलाई संभावित सुरक्षाका सरोकारहरूलाई सम्बोधन गर्ने पूर्वतयारीले पनि समेटेको हुन सक्दछ। प्राय: गरेर, कुनै निश्चित देशभित्रको पैरवी सम्बन्धी राजनैतिक र साँस्कृतिक वातावरणले सुरक्षा सम्बन्धी सरोकारहरूलाई निर्धारण गर्दछ। यस पुस्तिकामा उल्लेख गरिएका सबै परिप्रेक्ष्यको बारेमा छलफल गर्न असमभव भएतापनि, केही साझा सुरक्षाका विषयहरूमा कुरा गर्नको लागि लिनि सकिने केही कदमहरू यस प्रकार छन्।

राम्रै परिस्थितिहिरूमा पनि, पैरवी गर्दा जोखिम हुन्छ। केही परिप्रेक्ष्यहरूमा, विरोध वा सार्वजनिक घटना जस्ता सार्वजनिक पैरवीका अभियानहरूको व्यवस्था गर्दा पनि आयोजक र सहभागीहरूलाई धेरै जोखिमहरू आउन सक्छ। यस्तो अवस्थाहरूमा – र उदाहरणहरूलाई पुस्तिकाको पछिल्लो भागमा दिइएको छ – "भूमिगत" वा डिजिटिल अभियानहरू गर्न राम्रो हुनसक्दछ। यदि भौतिक उपस्थितिको अभियान सम्भव हुन्छ भने, केही सावधानी अपनाउँदै, र आफ्ना सहकर्मी अधिवक्ताहरूलाई जानकारी दिँदै त्यस्ता जोखिमहिरूलाई कम गर्न सकिन्छ। त्यसमा निम्न कार्यहरू पनि पर्दछन्:

भौतिक सुरक्षाका आवश्यकता, तयारी र सरोकारहरू

आफ्ना अन्तर्राष्ट्रिय अधिकारहरू जानिराखौं

The Universal Declaration of Human Rights (मानवअधिकारको विश्विव्यापी घोषणापत्र) लाई सन् १९४८ मा संयुक्त राष्ट्र संघले पारित गरेको थियो र यसले विश्विव्यापी रूपमा संरक्षण गरिनुपर्ने ३० नैसर्गिक मानवअधिकारलाई विस्तृत रूपमा वर्णन गरेको छ। यसमा पैरवीसँग सम्बन्धीत अधिकारहरू पनि धेरै छन्, जस्तै, विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको अधिकार; शान्तिपूर्ण भेला र सम्बन्धन हुन पाउने स्वतन्त्रताको अधिकार; स्वतन्त्र र निस्पिक्ष न्यायाधिकरणद्वारा न्यायोचित र सार्वजनिक सुनुवाइको अधिकार; र स्वेच्छाचारी पक्राउ, हिरासत वा निर्वासित हुनबाट स्वतन्त्रताको अधिकार।

यो कानूनी रूपमा बाध्यकारी नभएतापनि, घोषणापत्रमा उल्लेख गरिए अनुसारका अधिकार र संरक्षणहरूले मानवअधिकारका असंख्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धीहरूलाई स्वरूप दिनुकासाथै धेरै राष्ट्रिय संविधान र कानूनी ढाँचाहरूलाई प्रभावित गरेको छ। संयुक्त राष्ट्र संघीय मानवअधिकारका सन्धीहरू र यसको कार्यान्वयनको मुल्यांकन गर्न कटिबद्द रहेका स्वतन्त्र विज्ञहरू रहेका समितिहिरू, र अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकारका कानूनको आधार पनि यही घोषणापत्र हो। यस्ता समितिहिरूमा "महिला विरुद्दको विभिदको अन्त्य गर्ने समिति", "बाल अधिकार सम्बन्धी समिति", र "जबर्जस्ती बेपत्ता पारिएकाहरू सम्बन्धी समिति" पनि पर्दछन्। सबै देशहरूले – यि सन्धीहरूलाई अनुमोदन गरेकाहरूले पनि – तनिम उल्लखिति मापदण्डको पालना गरेका हुँदैनन्, तर यि दिस्तावेजहरूको बारेमा आफूलाई जानकार बनाईराख्नु उपयोगी हुन्छ। ति दिस्तावेजहरूले व्यक्तिगत रूपमा पैरवीकर्ताहरूलाई सशक्त बनाउनुकासाथै अन्तर्राष्ट्रिय राजनीतिमा पनि तिनिको उल्लेखनिय वजन हुन्छ जसले गर्दा अत्तिनै दमनकारी सरकारले पनि तिनिबाट सम्पूर्ण रूपमा टाढिन सक्दैन। कुन सन्धीलाई कुन देशले अनुमोदन गरेको छ भन्ने जानकारीको लागि यो this website वेबसाइटमा जानुहोला।

आफ्नो स्थानिय अधिकारको बारेमा जानौं: तपाईंको देश र नगरपालिकामा तपाईंको संवैधानिक अधिकार के के हुन्?

प्रत्येक देशको आफ्नै संविधान र कानूनी ढाँचाहरू हुन्छ जसले नागरिक समाजको पैरवीको अधिकारलाई एक्लाउने वा संरक्षण गर्ने गर्दछ। आफ्नो परिप्रेक्ष्यमा कुन अधिकारहरू कानूनद्वारा संरक्षित छन् भन्ने जानिराख्नु महत्वपूर्ण हुन्छ र त्यसो गरिरहँदा समुदायमा यस्ता अधिकारको परिपालना र कार्यान्वयनको वास्तविकता फरक हुनसक्छ भन्ने पक्षलाई पनि स्विकार गर्नुपर्छ। समुदायमा आफ्नो अभियानको शुरु हुनु अघी सामाजिक संजाल वा इन्फोग्राफिक्सबाट जानकारी दिनु उपयोगी हुन सक्छ।

संयुक्त राज्य अमेरिकाको सन्दर्भमा मात्र मिल्ने भएतापनि American Civil Liberties Union ले प्रदर्शनकारीहरूको अधिकार सम्बन्धी निम्न सुझावहरू दिन्छ:

- "पारम्पारिक सार्वजनिक मञ्चहरू" भनेर चिनिने सडक, फुटपाथ वा बाटोछेउ, र पार्कहरू जस्ता स्थानहरूमा तपाईंको अधिकारहरू सबैभन्दा सशक्त हुन्छन्। सरकारी भवनहरूको आँगन वा तिनको अगाडी सरकारी भवनभित्र प्रवेशलाई नरोकी वा उक्त भवन निर्माण वा प्रयोग गरिनुको महत्वलाई आँच नआउने गरी त्यस्ता वा त्यस्तै अन्य सार्वजनिक स्थानहरूको अगाडी तपाईंले बोल्न पाउने अधिकार हुनसक्दछ।

- नीजि सम्पत्तिका अगाडी वा तिनको प्रयोग गर्दै दिइने भाषण सम्बन्धी नियमहरू भने ति सम्पत्तिका मालिकहरूले नै निर्धारण गर्नेछन्। यदि तपाईंले आफ्नै स्वामित्वको सम्पत्तिमा वा उक्त सम्पत्तिको मालिकको मञ्जुरीमा उक्त स्थानको प्रयोग गर्दै आफ्नो भाषण दिनुहुन्छ भने सरकारले त्यसलाई रोक्न सक्दैन।

- प्रदर्शनको विरोध गर्ने विपक्षी प्रदर्शनकारीहरूको पनि वाक स्वतन्त्रताको अधिकार हुन्छ। प्रहरीले प्रदर्शनकारी र विपक्षी प्रदर्शनकारी दुवैलाई समान व्यवहार गर्नुपर्दछ। प्रहरीले परस्पर विरोधी समूहलाई एक-अर्काले भनेको सुन्ने र देख्ने कसिमिले उनीहरूलाई एक-अर्काबाट टाढा र भिन्न राखेको हुनुपर्दछ।

आफ्नो गृहकार्य गर्नुहोस्: विरोध र्‍यालीको आयोजना गर्दा होस् वा मानवअधिकार उल्लंघनको सार्वजनिक दस्तावेज राख्ने, वा सार्वजनिक कला प्रदर्शनी गर्ने होस्, यी सबै गर्दा स्थानिय अधिकारीहरूसँग उचित अनुमतिपत्र वा अनुमति लिएको हुनुपर्दछ। साथै, लागु हुन्छ भने, सुरक्षित र सजिलो निस्किने बाटोहरूको पनि निर्क्यौल र नक्सांकन गर्नुकासाथै प्रहरीको उपस्थितिको तह पनि विचार गरेको हुनुपर्दछ।

झोला तयार राख्नुहोस्: भौतिक उपस्थितिका पैरवी कार्यक्रममा सहभागी हुन जान लाग्नुभएको छ भने, पानी बोक्नुहोस् र बेलाबेलामा पानी पिएर चंगा रहिरहनुहोस्। खाँदा उच्च प्रोटिन दिने मसलाहरू (काजु, कसिमिस, बदाम) वा उर्जा दिने मिठाईहरू साथमा बोक्नुहोस्। तपाईंले यदी दैनिक रूपमा औषधी खानुहुन्छ भने, ति औषधीको सानो पोका पनि आफूसँग राख्नुहोस्।

शान्तिपूर्ण विरोध प्रदर्शन वा कार्यक्रम पनि हिंसात्मक हुनसक्दछ, त्यसैले, सतर्क रहनु पर्दछ। विचलन आइहालेमा, आफूले त्यो स्थान तुरुन्तै छोड्ने सुझाव दिन्छौं। भावनात्मक रूपमा पैरवी गर्हुँगो हुनसक्दछ, र फेरि पनि आघात पाउँदा मानिसहरू हिंसात्मक हुन सक्दछन् जसले तर्कहिन र हिंसात्मक व्यवहारलाई उकास्छ। आफ्नै निर्णयले वा तपाईंलाई त्यहाँ रहन बाध्य बनाइयो भने, आफ्ना शारीरिक हाउभाउद्वारा अवस्थालाई बिग्रिन नदिन सकेसम्मको प्रयास गर्नुहोस्: आफ्ना हातहरूलाई नलुकाउनुहोस्, बोल्दै हुनुहुन्छ भने आफ्नो आवाजलाई चर्को नबनाउनुहोस्।

साथसाथै, बिग्रिन सक्ने स्थितिको लागि तियार रहनुहोस्: प्रहरी र कानूनका परिपालकहरूले प्रदर्शनकारीहरूको विरुद्द अश्रु ग्याँस (अश्रु ग्याँस रसायन पद्दार्थ हो, र जेनेभा सन्धीले यसको प्रयोगलाई निषेध गरेको भएतापनि) र रसायन पद्दार्थ प्रयोग गर्नेछन्। यसको प्रयोग हुन्छ या हुन्न भन्ने कुरा परिस्थितिमा भरपर्दछ, त्यसैले यसको लागि तयार रहनुहोस् (तपाईंलाई यो हुँदैन भन्ने लाग्छ भनेपनि तियार रहनुहोस्)। कन्ट्याक्ट लेन्स नलगाउनुहोस्, आफ्नो आँखा नमिच्नुहोस्, र अश्रु ग्याँसको सम्पर्कमा आएपछि आफ्नो आँखालाई पानीले मात्र धुनुहोस्। नुहाउन पाउने बित्तिकै नुहाउन दिनुहोस्। सबैभन्दा महत्वपूर्ण कुरा, सबै परिस्थितिहरूमा, सकेसम्म शान्त रहने र नआत्तिने कोशिश गर्नुहोस्।

डिजिटल सुरक्षा अवस्था, तयारी र सरोकारहरू

ठाउँ सम्बन्धी दिने जानकारीलाई बन्द गर्नुहोस्: स्मार्टफोनको प्रयोग गरेर तपाईंले प्राय:जसो आफ्ना साथी वा परिवारसँग आफू कहाँ छु भन्ने जानकारी (लोकेशन सेरिंग) दिनुहुन्छ भने त्यसको साटो विरोध प्रदर्शन वा पैरवी कार्यक्रममा सहभागी हुन जाँदा कहाँ र कति बजे भेट्ने भन्ने तय गर्नुहोस्। आफू कहाँ छु भन्ने जानकारीलाई सामाजिक सञ्जालमा नराख्नुहोस्। यस डाटालाई निगिरानी र पहिल्याउनको लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ। तपाईंलाई आफ्नो फोन आकस्मिक फोन गर्न चाहिन हुनसक्छ; र लोकेशन सेरिंग प्रयोग नगर्दा तपाईंको फोनको ब्याट्री पनि बिच्छ।

लाइभ स्ट्रिमिंग गर्दा सावधानी अपनाउनुहोस्: पैरवी अभियानहरूलाई अगाडी लानको लागि लाइभ स्ट्रिमिंग गर्नु (र दस्तावेज बनाउँदा) एकदम शक्तिशाली हुन्छ, तरपनि यसो गर्दा त्यसमा सहभागी र उपस्थित हुनेहरूलाई भने खतरा हुन्छ। तपाई र तपाईंका वरिपरिका व्यक्तिहरू दुवैको सुरक्षाको लागि मञ्च वा सार्वजनिक अभिव्यक्ति दिदा आउने संभावित परिणामहरूको बारेमा सचेत हुँदै आफ्नो इच्छाले भाषण दिने वक्ताहरूको मात्र भिडियो खिच्नुहोस्। अभियन्ता वा पैरवीकर्ताहरूको गोप्यता राख्न वा सुरक्षा गर्न उपस्थित सबैको अनुहार नदेखाई, उनीहरूलाई नचिनिने तरिकाले मानिसहरूको पछाडीबाट मात्र भिडियो खिच्नुहोस्।

- मानवअधिकारको पैरवी गर्न प्रतिबद्द WITNESS (साक्षी) नामक एक अन्तरराष्ट्रिय सँस्थाले प्रदर्शनलाई लाईभस्ट्रिमिंग सम्बन्धी दिएका सुझावहरूलाई Tips for Livestreaming Protests मा हेर्न सक्नुहुनेछ।

- कुनै निश्चित संवेदनशील परिप्रेक्ष्यमा, उपस्थित सहभागीहरूको सुरक्षालाई सुनिश्चित गर्नको लागि ति कार्यक्रम वा प्रदर्शन सम्बन्धी राखेका कुनै पनि दस्तावेज, खिचेका फिलिम, गरेका रेकर्ड, खिचेका फोटोहरूलाई सार्वजनिक सामाजिक सञ्जालमा राख्नुहुँदैन। ती सामाग्रीहरूलाई त्यसरी राख्नको लागि तपाईले उक्त तस्वरि वा भिडियो रेकर्डिंगहरूमा पहिचान गर्न सकिने व्यक्तिहरूबाट सक्रियताका साथ अनुमति लिएिको हुनुपर्दछ। त्यस्तो अनुमति निपाएको अवस्थामा तपाईले ति सामाग्रीलाई त्यसरी राख्नु हुन्न।

आफ्नो फोनलाई सुरक्षति राख्ने (र वैकल्पिक योजना पनि तयार राख्ने): भौतिक उपस्थितिको कार्यक्रममा, जस्तै विरोध वा खबरदारीको प्रदर्शनमा, यदी तपाईसँग फोन छ भने त्यसमा पासवर्ड हालेर सुरक्षित बनाउनहोस्। यदी तपाईको अनुहार वा औंलाको ल्याप्चेबाट चिनिनि सक्ने खालको फोन छ भने, तिनिलाई त्यसबाट नचल्ने बनाउनुहोस्। यसो गर्नुभयो भने केही गरी कानूनको कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूले तपाईको फोन नियन्त्रणमा लिएिभने पनि तपाईको व्यक्तिगत विवरणलाई सुरक्षित राख्न सकिन्छ। यसका साथै, तपाईलाई सहयोग गर्न सक्ने कुनै सहयोगी दातृ सँस्था वा तपाईको विश्विासिलो व्यक्तिको फोन नम्बर कन्ठ पार्न वा आफ्नो शरीरको कुनै भागमा लेख्नको लागी सुझाव दिन्छौं। यसो गर्नुभयो भने तपाईको फोन हरायो वा नियन्त्रणमा लिइयो भने पनि तपाईले वहाँहरूलाई सम्पर्क गर्न सक्नुहुनेछ। तपाई, यदि कुनै ग्रामिण भेगमा हुनुहुन्छ भने, आकस्मिक परिस्थितिहिरूको लागि आफूसँग सेटलाइट फोन साथमा ल्याउनु राम्रो हुनेछ।

इनक्रिप्ट सन्देश पठाउन सक्ने माध्यमको प्रयोग गर्नुहोस्, विशेष गरी कुनै संवेदनशील कार्य वा कार्यक्रम सम्बन्धी योजना गर्नु हुँदैछ भने: धेरै सन्देश पठाउने एप्सहरूको गोपनियता सम्बन्धी नियमहरू खुकुलो छन् र ति एप्सका प्रयोगकर्ताहरूको एकाउन्टलाई सजिलैसँग अनुगमन, ह्याक, वा घुसपैठ गर्न सकिन्छ। आफ्नो पैरवीको कार्यक्रमको योजना बनाउँदा संवेदनशील सन्देशहरूलाई इनक्रिप्टेड गरेर पठाउने तरिका प्रयोग गर्नुहोस्। यसो गर्दा तपाईलाई आफू र आफूसँग सहकार्य गर्ने सबै व्यक्तिहरूको सुरक्षा गर्न सहयोग पुग्छ।

यदि तपाई आफ्नो अधिकारहरूको उल्लंघन भएको छ भनेर विश्विस्त हुनुहुन्छ भने अमेरिकिन सिभिलि लिबर्टिज युनियन (American Civil Liberties Union) ले तपाईलाई आफूले सम्झे जत्तिको सबै कुरा लेखेर राख्ने सुझाव दिन्छ। यदि यस्ता घटनामा कानूनको परिपालना गर्ने निकायका अधिकारी वा प्रहरीको संलग्नता छ भने, उक्त अधिकारी वा प्रहरीको बिल्ला र उनीहरुले चढेका गस्ती गाडीको नम्बर प्लेट र उनीहरू कुन विभागका थिए भन्ने बारेमा आफूले सम्झे जत्ति लेख्नुहोला। साक्षीहरूको सम्पर्क ठेगाना, नम्बर लिनुकासाथै शरीरमा परेका चोटपटकहरूको तस्वरि पनि लिनुहोस्। यसरी आफूले तयार गरेको सुचना वा दस्तावेजलाई इनक्रिप्ट गरेर सन्देशहरू पठाउन र प्राप्त गर्न सक्ने माध्यमबाट आफ्नो विश्विासिलो साथीलाई पठाउनुहोस्।

मनो-सामाजकि सुरक्षाका आवश्यकता, तयारी र सरोकारहरू:

तपाई तनावपूर्ण परिस्थितिमा रहेको हुन सक्नुहुन्छ। त्यस्तो समयमा, आफ्नो वरपरलाई विचार गर्नुहोस् र संभावित प्रमुख खतराहरू के हुन् र कस्ता छन् भन्ने मुल्यांकन गर्नुहोस्। भौतिक रूपमा उपस्थिति हुने कार्यक्रम अगाडी यस्ता खतराहरूले गर्ने हानीलाई हुन नदिन र हिंसा भइहालेको अवस्थामा त्यसको निवारण वा रोकथाम कसरी गर्नुहुन्छ भन्ने बारेमा पनि विस्तािरकासाथ सोच्नुहोस्। उक्त कार्यक्रमको दौरानमा, यदि कुनै प्रकारको खतरा उत्पन्न हुँदा प्रतक्रियाि ददिा निरन्तर रूपमा सास फेरिहनुहोस् र आफू र अरूलाई हानीबाट बचाउने गर्नुहोस्।

पूर्ण समक्षिा: जुनै पनि भौतिक उपस्थिति वा अनलाईन कार्यक्रम पश्चात आफ्नो समूहका साथीहरूसँग बस्नुहोस्। समक्षिा गर्नको लागि समय तोक्नुहोस्। पैरवी सम्बन्धी कुनै पनि कार्यक्रम पश्चात सक्रयि समक्षिा गर्नु प्रक्रयािगत आवश्यकता हो। योजनाका कुन पक्ष सफल भए? लिइएका पहलहरूको कुन पक्षहरूलाई भविष्यिमा गरिने पैरवीको लागी सुधार गर्न सकिन्छ?

साथी (एक वा बढी) लानुहोस्: पैरवीका कुनै पनि कार्यक्रमहरूमा सहभागी हुन जाँदा आफूसँग कम्तिमा पनि एक अन्य व्यक्तिलाई लगेर जानुहोस्, र यदी तपाईहरू छुट्टिएको खण्डमा के गर्ने भन्ने योजना पनि बनाउनुहोस्। यो भौतिक सुरक्षा सम्बन्धी एक पाटो हो। उक्त स्थानमा तपाईसँग नजाने कुनै एक व्यक्तिलाई आकस्मिक अवस्था आइपर्दा तपाई कहाँ हुनुहुनेछ वा कहाँ हुनुहुन्छ भन्ने बारेमा जानकारी दिनु पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण छ।

असक्रयि रहने: पैरवी गर्नु शारीरकि र मानसकि दुवै हिसाबले चुनौतीपूर्ण छ। द्वन्द र द्वन्द पश्चातको समयमा पैरवीकर्ता र सँस्थाहरू उठ्नै नसक्ने गरी पूर्ण रूपले नथाकुन् र निराश पनि नहुन् भन्ने सुनिश्चिति गर्नको लागि पनि उनीहरूको लागि थिकान बिसाउने, कुराकानी गरी आशा-भरोसा जगाउने एक स्थान बनाउनु अत्यावश्यक छ।

सहयोगी स्रोत सामाग्रीहरूको सुची:

Safety During Protest Flyer by Amnesty International

Safety Tips from Greenpeace: https://www.greenpeace.org/usa/toolkits/protest-safety-tips-from-greenpeace/

Human Rights Campaign: Tips for Protesting Peacefully and Safely

Frontline Medics ले महाव्याधी र महाव्याधीमा सुरक्षा सम्बन्धी सरोकारमा केन्द्रति हुँदै सुरक्षति रूपमा वरोिध प्रदर्शन कसरी गर्ने भन्ने वषियमा तयार गरेको सहयोगी पुस्तकिालाई यहाँ here. पढ्न सकन्छि।

पैरवीका अभयिानहरू तयार गर्नको लागी आवश्यक शुरूवाती कदमहरू:

अभयिानका आठ चरणहरू

१) आफ्नो अभयिानका उद्देश्यलाई परभिाषति गर्नुहोस्।

२) उक्त उद्देश्यका ऐतहिासकि महत्व र त्यस सम्बन्धी वर्तमान पैरवी सम्बन्धी शोध गर्नुहोस्।

३) सरोकारवाला र लक्षति वर्ग
 ३.१ साझेदारी र गठबन्धन
 ३.२ जवित‍ि भुक्तभोगीहरूसँग काम गर्ने

४) सन्देश तयार गर्नुहोस्

५) आफ्नो स्रोत र बजेटको बारेमा जान्नुहोस्

६) रणनीतकि संचार योजना बनाउनुहोस्

७) समय समिा नर्धिारण गर्नुहोस्

८) प्रभावको मापन गर्नुहोस् र दस्तावेज राख्नुहोस्

१. आफ्नो अभयिानका उद्देश्यलाई परभिाषति गर्नुहोस्

कुनै पनि पैरवीका अभयिानहरूमा, स्पष्ट उद्देश्यहरू नर्धिारण गर्नु महत्वपूर्ण हुन्छ। तपाईंको अभयिानले के प्राप्त गर्न खोजेको हो? संभव भएसम्म कटिनिकासाथ बताउनुपर्छ। "म संक्रमणकालीन न्यायको बारेमा जानकारी फैलाउन चाहन्छु" भनेर मात्र पुग्दैन। बरू, "हामी संक्रमणकालीन न्यायकि प्रक्रयिामा जवित‍ि भुक्तभोगीहरूको महत्वपूर्ण भूमकिाको बारेमा नागरकिहरूले बुझुन् भन्ने चाहन्छौं" वा "हामी जवित‍ि भूक्तभोगीहरूलाई संक्रमणकालनि न्यायकि प्रक्रयिाको बारेमा जानकारी दनि चाहन्छौं र वहाँहरूलाई ति प्रक्रयिाहरूमा संलग्न हुन सहयोग गर्नेछौं" भन्नुहोस्।

सन्देश तयार गर्नुहोस्

मुद्दालाई परभिाषति गर्नुहोस् – सबैभन्दा पहलि आफ्नो लागि, अनि मात्र तपाईले अरूलाई प्रभावकारी रूपमा बताउन सक्नुहुनेछ। समस्या के हो र यसको समाधान कसरी हुन्छ? संभव भएसम्म स्पष्ट र संक्षप्तिमा भन्नुहोस्। कर्ता शब्दहरू: "अत्याचार भोगेका जवित‍ि भुक्तभोगीहरूका भोगाई सुनिनुपर्छ; वहाँहरूलाई आफ्नो भोगाई बताउनको लागि हामीले मञ्चहरू उपलब्ध गराउनुपर्दछ"।

आयरल्याण्डमा, पैरवीकर्ताहरूले गर्भपतनलाई बन्देज लगाउने आयरल्याण्डको संवधिानको आठौं संशोधनलाई खारेज गर्ने आफ्नो सफल अभयिानलाई सरि्फ एक क्रयिात्मक शब्दको वरपरि केन्द्रति गरेका थिए: खारेज।

उद्देश्यहरूलाई परभिाषति गर्नुहोस्

उद्देश्यहरू भनेको माझिएका लक्ष्यहरू हुन् – र ति बहु-आयामकि र बहु-पक्षयि हुन्छन्। एक पैरवीका पहलको बहु उद्देश्यहरू हुन सक्दछ, तर अन्य सामाजकि पक्ष र सँस्थाहरूको संभावति परवि‍र्तनशलिता र प्रभावलाई पनि वचिार गर्नु सहयोगी हुन सक्दछ।

तल उल्लखिति **SMART** एक्रोनयिमको अर्थले हामीलाई सहयोगी हुन सक्छ। सबै उद्देश्यहरू:

SMART लक्ष्यहरू गुणात्मक र संख्यात्मक दुवै हुन सक्दछन्। SMART उद्देश्यको उदाहरण, “प्रदर्शनी शुरू भएको पहलिो महनिाभति्र यस टोलका हजार जना व्यक्तहिरूले यो वृत्तचति्र वा ऐतहिासकि प्रदर्शनी हेरेको हुनुपर्दछ” भन्ने हुनसक्छ। अर्को उदाहरण: *यस वषिय सम्बन्धी दइिएको नविेदनमा हस्ताक्षर नगरेका वा संलग्न नभएका फलाना शहरका सय जना शहरवासीहरूले नगरको सभा भवनमा उक्त वषियकै छलफल हुँदा आउनुपर्छ भन्ने मेरो चाहना हो”।*

२. शोध

जविति भुक्तभोगीहरूसँग तपाईंको अभयिानले काम गर्ने हो भने सुरक्षा र संवेदनशलितालाई प्राथमकिता दनिुकासाथै तपाईंले भन्दा अगाडी गएका व्यक्तहिरूले गरेका पैरवीका अभयिानहरूसँग तुलना गर्नु पनि उत्तकिै महत्वपूर्ण हुन्छ। तपाईंको अभयिानले के गर्नेछ र के नयाँ कुरा बताउनेछ? अन्य शब्दमा, हालको मतिसिम्म के गरेको छ? तपाईंले के कुरा फरक गर्नुहुन्छ? साथै, आफैलाई सोध्नुहोस् कि आफ्नो लक्ष्य र उद्देश्यलाई प्राप्त गर्नको लागि व्यिवहारीक हसिाबले के कुराको आवश्यकता छ? (अनुमतपिति्र, डजिाइनर, अनुवादक…)

थप भन्नुपर्दा, यि मुद्दाहरूमा पछल्लिो पटक के भएको छ, र तनिलाई कसरी बताइएको छ? यसबाट मलाई कस्तो प्रतक्रियिाहरू आउन सक्छ? वषियको पृष्ठभूमी हेर्नुपर्यो, वगितमा यस सम्बन्धी कस्ता समाचार र संचार माध्यमले स्थान दएिका थएि, वगितमा कस्ता प्रयास र अभयिानहरू, र सम्पूर्ण परप्रिेक्ष्य, आदी पनि बुझ्नुपर्ने हुन्छ। वर्तमान समयमा भइरहेका कुराहरूको बारेमा जानकारी लनिुपर्यो। GIJTR का कर्मचारी र International Coalition of Sites of Conscience का सदस्यहरू सँग सम्पर्क गर्नको लागि सुझाव दन्छिौं कनिकि उनहिरूले यस्तै कसिमिको परस्थितिमिा अन्य सदस्यहरूले गरेका काम र सकिाइका बारेमा जानकारी दनि सक्दछन्।

३ सरोकारवाला र लक्षति वर्गहरू

डजिटिल पैरवीको अत्यावश्यक पक्ष भनेको हैसयितलाई परवि‍र्तन गर्नको लागि परचिालति हुन तत्पर रहने आफ्ना समर्थकहरूको समुदायलाई सक्रयि र सबल पार्ने, र बढाउनु हो। परवि‍र्तन गर्नको लागि, हामीले सक्रयि समर्थकहरूको संख्या बढाउनुपर्दछ। यसको अर्थ तपाईंको मुद्दालाई समर्थन गर्ने व्यक्तहिरूको समूहभन्दा बाहरिका अन्य समूहहरूमा पनि तपाईंको अभयिान पुगेको हुनुपर्दछ भन्ने हो।

कुनै पनि अभयिानमा, लक्षति वर्गको हकमा नशि्चति लक्ष्यहरू तोक्नु आवश्यक हुन्छ – कुनै पनि अभयिानले सबैलाई तानेको हुनुपर्छ भन्ने छैन, तर यसो नगरेतापनि यो प्रभावकारी हुनसक्दछ। सामान्यतय, दुई लक्षति वर्गमा ध्यान केन्द्रति गर्दा सहयोगी हुन सक्दछ:

नर्णियकर्ताहरू: यि साझेदारहरूले प्रभावकारी रूपमा परवि‍र्तन गर्न सक्दछन् – राजनीतकि दलका नेता, स्वास्थ्य मन्त्री, दातृ नकिायहरू, आदि। कतपिय स्थतिहिरूमा, उनीहरू तपाईंको पहलिो श्रोता हुनेछन्।

प्रभावशलि व्यक्तहिरू: यी साझेदारहरूले तपाईंको सन्देशलाई नयाँ वृत्तहरूमा लानको लागि महत्वपूर्ण भूमकिा खेल्छन्। यस्ता साझेदारको भूमकिामा पत्रकार, धार्मकि आस्थामा आधारति समूह, अन्य पडितिका संघसँस्था, कलाकारति क्षेत्रका व्यक्तति्व, र प्राज्ञहरू हुन सक्दछन्।

धेरै पैरवीका पहलहरूले गठबन्धनको दायरा (spectrum of allies)भननि तरकिालाई प्रयोग गर्दछन् जसलाई तल चति्रमा देखाइएको छ। यसले प्रमुख साझेदारहरूले कसरी एक-अर्काका वृहत लक्ष्यसँग मलिाउँछन् भन्ने पनि नक्शांकन गर्दछ। यस गठबन्धनको दायराले आयोजकहरूलाई कुनै पनि पैरवीका पहलहरू शुरू गर्नुभन्दा अगाडी लक्ष्यको सबैभन्दा बढी र कम समर्थन गर्नेहरू को को हुन् भन्ने खुट्याउन मद्दत गर्दछ। यसले गर्दा आयोजकहरूले आफ्नो पैरवीलाई कसले र कसरी प्रभाव पार्दछन् भन्ने बारेमा रणनीतकि हसिाबले सोच्न मद्दत गर्दछ, कनिकि आयोजकहरूले यस गठबन्धनको दायराद्वारा मुद्दासँग समूहहरूले कसरी आफूलाई परचिति गराउँछन् भन्ने वषियलाई सुचकृित गर्न सक्दछन् (मानौं कि कुनै नशि्चति सँगठनहरू कहलिे नसि्क्रयि सहयोगी

हुनसक्छन् भने कहिले तपाईले कार्यान्वयन गर्न खोजेको परविर्तनको वरि्द्द कुनै एक वधिालय नस्कि्रयि प्रतद्विन्दी हुन सक्दछ)। प्राय:जसो, लक्षति सरोकारवालाहरूको लागि अभियानका नश्चिति उद्देश्यहरू हुन सक्दछन्, र यसो हुँदा केही जनसँख्या वा साझेदारहरूलाई गठबन्धनको दायरा चत्रिको बाँयातरि लान सक्दछ। 350.Org ले लेखेको छ, “अधकिांश सामाजकि-परविर्तन सम्बन्धी अभयिानहरूले वपिक्षीलाई आफ्नो दृष्टकिोणले जत्तिनु पर्छ भन्ने आवश्यकता छैन। यसको आवश्यकता भनेको त केन्द्रबन्दिुमा रहेको खण्डहरूलाई एक पटकमा एक गरेर आफ्नो दशितिर ढाल्नु पर्ने हो”।

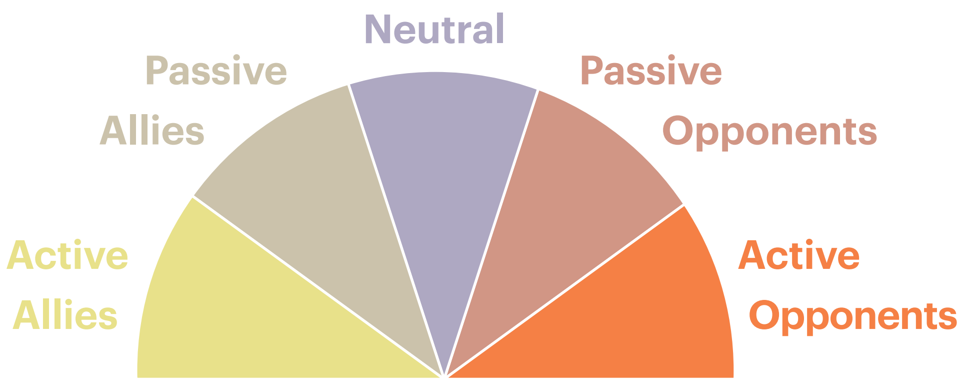

होवार्ड क्लार्क, हाभयिर गारेट, जोआन सहिन, र डोरी वलि्सनाकको “Spectrum of Allies”, साभार पुस्तक: “Handbook for Nonviolent Campaigns,” 2014.

आफ्नो लक्षति समूहका केही व्यक्तहिरूलाई पहचिान गरसिकेपछी – र वशिेष गरी यदी तनिले जवििति भुक्तभोगी, वधिार्थी, वा युवाहरू जस्ता समुहलाई समावेश गर्छन् भने – जनसँख्या सम्बन्धी पक्षहरूले तपाईको अभयिानका श्रोताहरू र फराकलिो पद्दतहिरूलाई कसरी रूप दन्छि भन्ने वचिार गर्न मद्दत गर्दछ।

- **जनसंख्या:** जात, लैंगकि, जातयिता, उमेर, शक्षिा, र धार्मकि पक्षहरूलाई यस परपि्रेक्ष्यमा कसरी हेरएिको छ?
- **भौगोलकिता:** तपाईको श्रोताहरू स्थानयि, राष्ट्रयि, अन्तर्राष्ट्रयि, दुरदराजको, शहरीया, र/वा ग्रामणि के हुन्?
- **सोच:** सामान्यतया, यस समूहले यस मुद्दालाई कसरी बुझेको छ? के उनीहरू सहानुभुति राख्ने खालका हुन्? वा उनीहरूसँग कुरा गर्नुपर्ने आवश्यकता छ? उनीहरू कत्तकिो पहलकदमी गर्दछन्? के भयो भने उनीहरू तुरुन्तै काम कारवाहीमा उत्रन्छिन्?
- **सञ्चार सम्बन्धी बानी:** उनीहरूको पहुँच भएका सञ्चार माध्यम कस्ता हुन्, कस्ता सञ्चार माध्यम मनपराउँछन् र कसरी प्रयोग गर्दछन्?
- **सँस्कृत:** उनीहरुको साँस्कृतकि पृष्ठभूमि के हो? उनीहरू कुन भाषा बोल्ने र पढ्ने गर्दछन्? के उनीहरू नरिक्षर छन्?

३.१: साझेदारी र गठबन्धन

पैरवीका आन्दोलनहरूमा साझेदारी र गठबन्धन सम्बन्धी सोच्न कहल्यिै ढलिो वा चाँडो हुँदैन, र तपाईको आन्दोलनलाई अगाडी लानको लागि उनीहरू प्रमुख साझेदार बन्न सक्दछन्। खाका बनाउने प्रक्रयिाको शुरुवातमा, कुनै पनि पहलमा साझेदार हुन सक्ने आफ्नो जस्तै वचिार भएका व्यक्तहिरूसँग भेटघाट गर्न, संवाद गर्नको लागि डराउनु हुँदैन। यसो गर्दा, तपाईको जनसम्पर्क बढ्ने मात्र नभई पैरवीकर्ता र सामाजकि न्यायलाई अगाडी बढाउनको लागि कार्यरत सबैसँग अपनत्वको भावना पनि निर्माण गर्दछ। साझेदारहरूले अत्यावश्यक व्यवस्थापन सम्बन्धी सहयोग पनि दनि सक्दछन्।

उदाहरणको लागि, यदि तपाईले जवििति भुक्तभोगीका कथाहरूलाई द्वन्द पश्चात संकलन गरी अभलिेख राख्ने सम्बन्धी अभयिान सञ्चालन गर्नुहुँदैछ भने समुदायका वश्विासलिो मानएिको धार्मकि नेताहरू सहति सामुदायकि नेताहरूसँग मत्रिवत व्यवहार गर्दा उनीहरूले यस्ता जवििति भुक्तभोगीहरूसँग कुराकानी गर्ने सुरक्षति स्थान उपलब्ध गराउन सक्दछन्, वा यस्ता वषियमा संलग्न हुन हचिकचिाएको वा शंकालु रहेको समुदायहरूलाई सहभागी हुनको लागि निमिन्त्रणा गर्न जनसम्पर्कको कार्य पनि गरदिनि सक्दछन्।

साझेदारहरूसँग गठबन्धन बनाउनुको अर्थ आफ्नो लागि महत्व बोकेका नश्चिति मुद्दाहरूमा केन्द्रति हुन पाइन्दैन भन्ने कुरा पनि हैन। सञ्जालले – ठुलो र सानो – सबै सदस्यहरूले मानवअधकिारको बृहत परस्थितिकिो बारेमा ख्याल राख्नुपर्दछ, देशभरी नै वविधि सरोकार र आवश्यकताहरू छन् भन्ने कुरालाई स्वकिार गरेको हुन्छ। फरक जातयिता वा धार्मकि समुहहरूलाई प्रतनिधित्वि गर्ने दुई समूहहरूले एक संयुक्त कार्यक्रममा सहकार्य गर्न सक्दछन्। आफ्नो स्रोतहरूको अधकिांश अंशलाई आफ्नै मुद्दामा खर्च गरेतापनि उनीहरू प्रत्येकले सूचनाको जानकारी दनि-लनि र समयको चुस्तताका लागि उनीहरू सँगै काम गर्न सक्दछन्। व्यापक रूपमा नरि्माण गरएिको गठबन्धनमा आँखा अगाडी झट्ट कुनै कुरा पनि साझा भएको नदेखएिका समूहहरूको बीचमा पनि वश्विास, समानूभूत, र, प्राय: गरेर वश्विसनयिता सरि्जना गर्न सकन्छि। समूहको रूपमा काम गर्दा – धार्मकि वा धार्मकि वभिाजनका वावजुद – धेरै कुरा भन्न सकन्छि। यो आफैमा शान्तकिो कार्य गरएिको हो र यो कार्य सँगसँगै वश्विसनयिता, सम्मान, र अख्तयिार आउँछ जसले पैरवीका पहलहरूको संभावति सफलतालाई बढाउँछ।

प्रमुख सरोकारवाला, गठबन्धन, साझेदार र बाह्य लक्षति समूहहरूले तपाईले कोसँग सहकार्य गर्दै हुनुहुन्छ, को सँग काम गर्दै हुनुहुन्छ भन्ने वषियलाई आन्तरकि रूपमा मुल्यांकन गर्ने आवश्यकता पनि देखाउँछ।

सामाजकि परविर्तनलाई कार्यान्वयन गर्नको लागि, पैरवी सम्बन्धी पहलहरूलाई वविधि वषियमा वज्ञिता र सपि भएका वभिन्नि व्यक्तहिरूको आवश्यकता हुन्छ। यदि कसैलाई तपाईको पहलकदमीमा संलग्न हुन मन लाग्यो भने आन्दोलनलाई अगाडी बढाउनको लागि उनीहरूले आफ्नो जोश, आवेगलाई राम्रोसँग प्रयोग गर्नसक्ने भूमिका पाउनेछन्।

यस कुरालाई एकदम राम्रो सँगले The Social Change Ecosystem Map, चत्रिमा देखाएको छ र Building Movement Project मार्फत पैरवीका अभयिानहरूमा आफ्नो स्थान प्राप्त गर्नको लागि व्यक्त, सञ्जाल र समुदायलाई सहयोग गर्न सक्दछ। झारफूकद्वारा समस्याको नदिान गर्ने व्यक्त, कथा वाचक, कलाकार, अग्रपंक्तमिा रहेर प्रतकि्रयिा जनाउने, र नरि्माणकर्ताहरू सबैजना सरि्फ आफ्नो समूहको

सबल पक्ष कहाँ छन् र कसरी साझेदारी र गठबन्धनको वकिास गर्नुपर्ने हुनछ भन्ने कल्पना गर्न सहयोगको लागि Building Movement Project ले परभिाषति गरेका पुरातन प्रकारहरू हुन्।

३.२ जविति भुक्तभोगीसँग काम गर्ने

Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation को प्राथमकि लक्ष्यहरूमध्ये एक लक्ष्य भनेको जविति भुक्तभोगीहरूको आवाजलाई बढोत्तर गर्नु, उनीहरूका भोगाईलाई अरूले सुनुन् भन्ने सुनश्चितिता गर्नु, र थप शान्तपूिर्ण र न्यायकि भवष्यिको रूपरेखा कोर्ने कार्यमा उनीहरूको सक्रयि भूमकिा छ भन्ने बताउनु हो। जविति भुक्तभोगीहरूको कथनहरू शान्ति निर्माण कार्यको अत्यावश्यक पक्ष हो कनिकि प्राय: गरेर उनीहरूका अनुभवलाई चुप राख्ने, लाञ्छना लगाउने, र बर्सिदिनि गरनि्छ। फलस्वरूप, समुदायले शान्तपूिर्ण भवष्यिको नर्िमाण गर्ने चाहना गररिहँदा पनि द्वन्द सम्बन्धी चलरिहेको कुनै पनि सामूहकि साँस्कृतकि काम-कारवाहीलाई यसले रोकदिनि्छ। पैरवीकर्ताको रूपमा – अधकिांश जविति भुक्तभोगीहरू आफैं पैरवीकर्ता छन्|– पैरवीको कार्यलाई यस्ता परस्थितिहिरूमा ठूलो संवेदनशलिताकासाथ गर्नुपर्ने अत्यावश्यकता हुन्छ। जविति भुक्तभोगीहरुसँग काम गर्दाखेरी, लक्ष्य भनेको उनीहरूलाई टठ्यािउने हैन, बरू, उनीहरूलाई मानवको रूपमा उनीहरूको आत्मसम्मानलाई ठेस पुर्याउनु हुँदैन। आदर्शमयी अवस्थामा – हाम्रा केही उदाहरणहरूमा यदिेख्न सकनि्छ – पैरवीले जविति भुक्तभोगीहरूलाई आफ्नो घाउ नकिो पार्नको लागि पनि अत्यावश्यक भूमकिा खेल्न सक्दछ।

भडियिो अभयिान, फोटो नबिन्ध वा कला प्रदर्शनी, वा वरिोध प्रदर्शन होस् पैरवीका अभयिानहरूले प्राय:जसो जवितिका कथनहरू सुनाउन केन्द्रति हुन्छन्। द्वन्द वा द्वन्द पश्चातको परस्थितिमिा, जविति भुक्तभोगीहरूले लाञ्छनाहरूलाई तोडेर आफ्नो कथाहरू भन्दा प्राय: गरेर शसक्त हुन सक्दछन् तरपनि हामीले के सम्झनुपर्छ भने कयिो कदापी सजलिो काम हुँदै होइन। जविति भुक्तभोगीको अन्तर्वार्ता लर्िदा वा उनीहरूको कथालाई समेट्दा, हामीले तकिथाको, ति कथा भन्न देखाएको सम्मान, र उनीहरूको मानवताका लागी सम्मान गर्नुपर्छ कनिकि उनीहरू त्यो एउटा भोगाईभन्दा अन्य धेरै कुराहरू हुन्।

जविति भुक्तभोगीहरूका कथनहरू संकलन गर्नुभन्दा अगाडी वचिार गर्नुपर्ने केही असल अभ्यासहरू नमि्न प्रकारका छन्:

- **उनीहरूका कथालाई कसरी प्रयोग गर्ने भन्ने बारेमा तपाईंको उद्देश्यमा स्पष्ट हुनुहोस्:**
  जविति भुक्तभोगीहरूका कथनहरूलाई तपाईंले कसरी प्रयोग गर्ने र यस पैरवीका अभयिान सम्बन्धी तपाईंको लक्ष्यहरूको बारेमा सकेसम्म पारदर्शी र स्पष्ट हुनुहोस्। साथै, सहभागी

The Social Change Ecosystem Map

@deepaviyer
@BuildingMovementProject
@dviyer
@BuildingMovementProject

Attribution: Deepa Iyer, Building Movement Project.
SA, © 2108 Deepa Iyer.
All rights reserved. All prior licenses revoked.

हुन गइरहेका वा अन्तर्वार्ता दिने जविति भुक्तभोगीहरूलाई तपाईं को हो र यो मुद्दालाई बुझ्नु हुन्छ, जस्ता जानकारी दिएर सजिलो महसुस गराउनुहोस्, र यस्तो परिप्रेक्ष्यको आफूसँग राम्रो बुझाइ रहेको सुनिश्चित गर्नुहोस्। कुनै कुरा बढी नै संवेदनशील मुद्दा हुन् भन्ने स्वीकार गर्नु ठिकै हो, र आफ्नो बारेमा वा उक्त विषयसँग सम्बन्धीत आफ्नो व्यक्तिगत अनुभवको बारेमा कुरा गर्नु राम्रो हुनेछ, तर यो सब तपाईंले सम्मानजनक रूपमा गर्नुपर्दछ। वास्तवमा, यसो गर्दा विश्वास बढ्ने र जविति भुक्तभोगीलाई स्थिति वा निर्णय आफ्नो हातमा छ भन्ने भाव दिन्छ। स्मरण गरौं कि द्वन्द्वले उनीहरूबाट यि कुराहरू खोसेको थियो।

- **पैरवीका अभियानहरू शुरू हुनुभन्दा अगाडी, अभियानको दौरानमा र अभियान सकिएपछी जविति भुक्तभोगीहरूको सुरक्षाको सुनिश्चित गर्ने योजना बनाउनुहोस्:** कुनै अन्तर्वार्ता होस् या पैरवीका कुनै कार्यक्रममा सहभागीता होस्, जविति भुक्तभोगीहरूसँग प्रत्यक्ष रूपमा काम गर्नु अघि तलका प्रश्नहरूको बारेमा सोच्नुहोला:
  - यदी जविति भुक्तभोगीलाई आफ्नो कथा अज्ञात रूपमा परिचय नखुलाईकन बताउने चाहना छ भने ती कथालाई कसरी प्रस्तुत गर्नुहुन्छ?
  - यदि यो सानो र आफैमा मात्र सिमित नखुलेको समुदाय हो भने, व्यक्तिको कथा सुनेर कसको कथा हो भनेर पहिचान गर्न सकिन्छ कि सकिन्दैन? जविति भुक्तभोगीहरूको सुरक्षा गर्न र उनीहरूलाई थप रूपमा अज्ञात नै रहन दिने उपयुक्त माध्यमहरूको प्रयोग गरी यस्ता कथाहरूलाई बृहत रूपमा देखाउन, सुनाउन सकिने पैरवीका पहलहरूको तयारी गर्नुपर्छ।
  - पैरवीको सन्दर्भमा यदि जविति भुक्तभोगीहरूले आफ्नो भोगाईको बारेमा खुलासा गरेको हुनाले उनीहरूलाई व्यक्तिगत धम्की दिने वा उनीहरू विरूद्द हिंसा हुन सक्ने जोखिम बढ्छ कि बढ्दैन? यदि यसो हुन्छ भने, पैरवीका कस्ता तरिकाहरूको प्रयोग गर्दा (कला मार्फत हुन सक्दछ) उनीहरूको व्यक्तिगत जोखिमलाई घटाउन सकिन्छ?
    - नाम परिवर्तन गर्ने, तस्विरलाई धमिल्याउने, र पहिचान गर्न सक्ने प्रमुख विवरणहरू नदिने – जस्तै, थर नभन्ने, वा कटिनीकासाथ ठेगाना नबताउने – जस्ता तरिकाले जविति भुक्तभोगीहरूको पहिचानलाई अज्ञात राख्न वा सुरक्षा गर्न सकिन्छ। यदि यस कार्यक्रममा श्रव्य वा दृश्य (भिडियो) रेकर्डिंग गर्ने योजना छ भने उनीहरूको आवाजलाई परिवर्तन गर्न सकिन्छ।

- **उनीहरूको सहमति प्राप्त गर्नुहोस् र गोपनियताको सुनिश्चितता गर्नुहोस्: सकेसम्म सिधा कुरा गर्नुहोस्:** १) सक्नुहुन्छ भने, कार्यक्रमको समयभन्दा अगाडी नै उनीहरूलाई आफूले सोध्ने प्रश्नको बारेमा जानकारी दिनुहोस्, र २)सहभागि हुँदाको जोखिम र असरहरू के हुन सक्छन्? पैरवीको यो अभियानलाई कसले हेर्ने र सुन्ने हो? यसलाई इन्टरनेटमा राखिन्छ कि राखिन्न? यस अभियानको अन्तिम लक्ष्यहरू के हुन्?
  - सबै जविति भुक्तभोगी (र सबै सहभागीहरू) लाई पैरवीका अभियानलाई कसरी हेरिएला र कथाहरूलाई कसरी सम्पादन गरिन्छ भन्ने विषयको जानकारी दिनुहोस्। उनीहरूलाई आफूलाई सुरक्षित राख्ने विकल्पहरूको बारेमा जानकारी दिनुहोस् – जस्तै, अन्तर्वार्ता र परिचयहरूलाई बेनाम राख्ने वा पहिचान गर्न सकिने विवरणहरूलाई परिवर्तन गर्ने, अनुहार चिनिने तस्विरहरू प्रयोग गर्नुपर्ने बाध्यता नभएको बताउने।
  - प्रकाशन गर्नु अगाडी सबै जविति भुक्तभोगीहरूले आफु सम्बन्धी सामाग्रीलाई हेर्ने, समिक्षा गर्न पाउने, र फेरबदल गर्न सक्ने वा सुधार गर्न सक्ने सुनिश्चितिता गर्नुहोस्।
    आफ्नो पैरवीका अभियानको समय सिमा अन्तर्गत जविति भुक्तभोगीहरूले आफ्ना कथालाई सार्वजनिक हुनु अगाडी समिक्षा गर्न पाउने समय छुट्याउनुहोस्।

सन् २०१७ मे मा, पत्रकार र पैरवीकर्ताहरूको लागि कोनार्की, गिनीमा GIJTR ले सञ्चालन गरेको आफ्नो हेरचाह सम्बन्धी कार्यशाला

- **सुरक्षित स्थानको सिर्जना गर्नुहोस्:**

  सहज र सुरक्षित वातावरणको सिर्जना गर्दा जविति भुक्तभोगीहरूलाई सहज महसुस मात्र हुँदैन कि बिल्की उनहिरूका अन्तर्वार्ता र कार्यक्रमहरु पनि अझै प्रभावकारी हुने गर्दछ। यस विषयमा निम्न केही पक्षहरूमा विचार पुर्‍याउनुपर्दछ:
  - प्राय:जसो सहजकर्ता वा अन्तर्वार्ताकारको लैंगिक परिचय, विशेष गरी यौनिक तथा लैंगिक हिंसा भोगेकाहरूसँग काम गर्दा, धेरै महत्वपूर्ण हुन सक्छ। प्राय: गरेर यस्तो अवस्थामा, महिलाहरूले महिलाहरूसँग नै काम गर्न रुचाउँछन्। उनीहरूले के चाहन्छन् भन्ने सोच्नु राम्रो हुन्छ।
  - यस्ता स्थानहरू भौतिक र भावनात्मक रूपले सुरक्षित भन्ने सुनिश्चित गर्नुहोस्। पहिलै नै सहमति लिएिको अवस्थामा बाहेक उनीहरूसँग कुराकानी उनीहरूको विरूद्द अत्याचार

गरिएको स्थानभन्दा टाढा हुनुपर्दछ। यदी तपाईले कुराकानिको भिडियो वा आवाजको रेकर्डिंग गर्नु हुँदै छ भने त्यसको लागि प्रयोग गर्ने उपकरणहरू अपमानजनक वा विचलित बनाउने प्रकारको छैन भन्ने सुनिश्चित गर्नुहोस्।

– भाषामा सचेत हुनुहोस्। के उनीहरूको नामबाट सम्बोधन होस् भन्ने चाहन्छन्? वा उनीहरूको थरबाट? उनीहरूले आफूलाई जिवित भुक्तभोगी वा पिडित के भन्न रुचाउँछन्? वा त्यो दुवै नै उनीहरूलाई ठिक लाग्दैन? उनीहरूलाई के भन्दा सजिलो लाग्छ भन्ने बारेमा सोध्नुहोस्।

– उनीहरूले आफूसँग आफ्नो एक जना साथी वा सहयोगी ल्याउन सक्छन् भन्ने जानकारी दिनुहोस्।

- **आफ्नो शब्दहरू विचारपूर्वक छान्नुहोस्**

अन्तर्वार्ता वा कुनै क्रियाकलापको दौरानमा, आघात पुग्ने कुनै पनि घटनाको शुरुवात वा अगाडि ल्याउने काम नगर्नुहोस्। त्यसलाई विस्तारै उठान गर्नुहोस्। शुरुमा उनीहरूलाई उनीहरूको वर्तमान जिवनको बारेमा साधारण प्रश्नहरू सोध्नुहोस्। [उनीहरू कहाँ बस्छन्? उनीहरूका बालबच्चा छन् कि छैनन्? उनीहरू कहाँ काम गर्छन्? त्यो घटना घटिसकेपछी उनिहरूले के गरिराखेका छन्? उनीहरूका लागि त्यो समय कस्तो थियो? कुनै पनि रूपमा उनीहरुलाई दोष दिने वा बेइज्जत गर्ने वा पिडा दिने प्रकारका प्रश्नहरू नसोध्नुहोस्। "त्यत्तीखेर समस्या होला भन्ने सोच्नुभएको थिएन?" जस्ता प्रश्नहरू कहिल्यै पनि नसोध्नुहोस्। आघात पुर्‍याइएका घटनाको बारेमा कुरा गर्नुपर्दा, उक्त घटनाको बारेमा खुला प्रश्नहरू सोध्नुहोस्, जस्तै, " के भयो?" "त्यो दिन के भयो भनेर मलाई बताउन सक्नुहुन्छ?" वा "तपाईलाई सहज लागेता पनि तपाईलाई वा तपाईको छोरालाई के भयो भनेर बताउन सक्नुहुन्छ?" उनीहरूलाई बोल्न प्रेरित गर्ने र सकरात्मक सन्देश दिने प्रकारका गैर-मौखिक संकेतहरू दिनुहोस्। अति आवश्यक भएको अवस्थामा बाहेक, र तपाईले उनीहरूसँग अगाडी नै अनुमति लिनुभएको छ भने मात्र, घटना सम्बन्धी विवरणहरू नसोध्नुहोस्। उनीहरूलाई soundbite को लागि कर नगर्नुहोस् वा यस विषयमा सावधान हुनुहोस्। उनीहरूलाई नै आफ्नो कथालाई स्वरूप दिन लगाउनुहोस्।

- **ताकेता गर्नुहोस्**

अन्तरवार्ता वा क्रियाकलापलाई सकेसम्म शान्तपूिर्ण र सकरात्मक तरिकाले सकाउनुहोस्। उनीहरुलाई नै समपान गर्ने अवसर दिनको लागि अन्तरवार्ता वा क्रियाकलापको अन्त्यमा "तपाईले यस बाहेक अरू केही बताउन चाहनुहुन्छ? मैले तपाईलाई सोध्न बिर्सेको केही छ?" त्यसपछी, उनीहरूलाई यसपछी के हुन्छ भनेर बताइदिनुहोस् – यस क्रियाकलापको समय सिमा कति हो? उनीहरूले यसलाई (अन्तर्वार्ता वा भिडियो) कहिले हेर्न सक्छन् र त्यसको समिक्षा गर्न चाहन्छन् वा चाहँदैनन् सोध्नुहोस्। कहिले गर्ने, र त्यसपछी यो कहिले आउँछ भनेर बताउनुहोस्।

– तपाईले मानसिक स्वास्थ्य सेवा, मनोसामाजिक परामर्श, वा अन्य स्वास्थ्य सहयोग, र सामुदायिक सहयोग सेवाहरू सम्बन्धी सार्वजनिक पहुँच भएको र साँस्कृतिक रूपमा सान्दर्भिक जानकारीहरू वा सिफारिसहरू गर्न सक्ने जानकारी दिनुहोस्।

– अन्त्यमा, यि सब भएको केही समयपछी उनीहरूलाई के कस्तो छ भन्ने बुझ्नुहोस् र यदी यो सम्भव नभए उनीहरू आबद्द समूहसँग बुझ्नुहोस्। उनीहरूलाई यो एक पटकको अवैयक्तिक अनुभव मात्र थिएन भन्ने महसुस गराउनुहोस्।

४ सन्देश तयार गर्नुहोस्

बताइएका लक्ष्यले भन्दा पनि तपाईको सन्देशले मानिसहरूलाई विश्विस्त तुल्याउनुपर्छ, उनीहरूलाई आफूतिर तान्नुपर्छ, र उनीहरूलाई *क्रियात्मक* बनाउनुपर्छ। धेरै सन्देशहरू हुनसक्दछन्, तर ति सबले उही लक्ष्य प्राप्तिको लागि निर्देश गरेको हुनुपर्दछ। प्रभावकारी सन्देश सधैं सही हुनकासाथै निम्न कुरा हुनुपर्दछ:

- साधारण रहनुहोस् र कुनै पनि अन्यौलबिना आफ्नो मुद्दालाई स्पष्टताकासाथ व्याख्या गर्नुहोस्।
- मुद्दाको अति महत्वलाई जोड दिनुहोस् ।
- मानिसहरूलाई उनिहरूले नसोचेका कुरा बारेमा, वा उनीहरूलाई केही नयाँ कुरा बताउनुहोस्।
- अन्तरक्रिया गर्नुहोस्, चाखलाग्दो रूपमा कुरा गर्नुहोस्, र तरंगित पनि पार्नुहोस्।
- काम-कारवाहीमा उत्रनुपर्ने आवश्यकताको बारेमा बताउनुहोस् र समाधान के हुन सक्छ भन्ने बताउनुहोस्।

सन्देशहरू प्रभावकारी हुन आवश्यक छ – भन्नाले, ति सन्देशले सन्देश सुन्ने मानिसहरूलाई केही गर्न निर्देश गर्नुपर्दछ। उदाहरणको लागि, एक पटक अक्सफाम इन्टरनेशनलले (OxFam International) गरीबी र शिक्षा सम्बन्धी तयार गरेको संचार सन्देशले "आधारभूत शिक्षाले गरीबीको चक्रलाई तोड्न मद्दत गर्दछ" भनेको थियो तर यो सन्देश केन्द्रित समूहहरूले उक्त सन्देशले आफूलाई केही गर्न प्रेरित नगरेको बताएका थिए। बरू, ति समूहहरूले 'शिक्षा प्रत्येक बालबालिकाको अधिकार' हो भन्ने सन्देशलाई रुचाएका थिए।

सामाजिक सञ्चालमा उही कुरा दोहोरिने संभावित जोखिमहरू हुन्छन्। यसको अर्थ आफ्नो वैचारिक सोच वा विश्वासहरूसँग मात्र मिल्ने वातावरण हो। यसले निस्क्रिय समर्थकहरूलाई सक्रिय समर्थकहरूमा परिणत गर्न शक्तिशाली भूमिका त खेल्छ तर अभियानमा सन्देशहरू आफ्नो वर्तमान समर्थकहरूभन्दा बाहेकका स्थानहरूमा पनि पुग्नुपर्दछ।

आर्थकि व्यवस्थो परविर्तन सम्बन्धी आवश्यकता र अवसर सम्बन्धी चेतना अभवृिद्दी गर्ने उद्देश्यका साथ इमपेरेटभि २१ ले शुरू गरेको रसिेट अभयिानको "शक्तकिो वतिरण पोष्टर

नबर्सिनुहोस्: सक्रयिताकासाथ केही गर्नको लागि आव्हान गर्नुहोस्

मानसिहरूले के गरेको हेर्न चाहनुहुन्छ भन्ने कुरालाई स्पष्टका साथ बताउन कहल्यिै पनि नबिर्सिनुहोस्। सचेताना मात्रले परविर्तन ल्याउँदैन। तपाईले मानसिहरूलाई केही गर्नको लागि बाध्य पारेकै हुनुपर्छ, र वभिन्नि तहमा कसरी संलग्न हुने बारेमा वकिल्पहरू दनिुपर्दछ।

४) सन्देश तयार गर्नुहोस्

बजेटको कुनै दायराभत्रि नरहेर पनि पैरवीका अभयिानहरू चलान सक्ने धेरै तरकिाहरू छन्। आफ्नो कोषको बारेमा यथार्थवादी र रचनात्मक हुनुहोस्। तपाईको आर्थक सहयोग के के हुन्? तनिलाई कसरी र कहाँ प्रयोग गर्न सकनि्छ भन्ने वषियमा कुनै समितिता तोकएिको छ कि छैन?

तपाईको अभयिानलाई अगाडी लानको लागि तपाईको आवश्यकता के के हुन्? यी आवश्यकताको लागि चाहनि खर्चहरू कस्ता हुन्?

- के तपाईलाई स्वयंसेवकहरू खोज्नुपर्ने आवश्यकता छ? तपाईलाई कुनै एक प्रकारको खुबी वा सपि भएको व्यक्तलिाई राख्नुपर्ने आवश्यकता छ कि छैन?
- तपाईको पहुँच भएको स्रोतहरू के के हुन् भन्ने सोच्नुहोस्। तपाईको सँस्थामा फलि्म बनाउने मान्छे पहलिे देखनि छ कि?
- तपाईलाई रेडयिो कार्यक्रम बनाउन र प्रसारण गर्नको लागि आर्थकि सहयोग चाहनि्छ? वा पोष्टरहरू प्रकाशन गर्नको लागि चाहनि्छ? वा कम खर्चलिो हुने डजिटिल रूपमा गरनि पैरवीको अभयिान राम्रो हुन्छ कि?

आफ्नो स्रोतहरूको बारेमा बुझ्नुहोस् र आवश्यक पर्दा साझेदारहरूलाई सम्पर्क गर्नुहोस्। आफू भौतकि रूपमा उपस्थति वा योजनामा प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न हुन नसकेपनि तपाईको अभयिानको लागि सर-सामाग्री दनि, अभयिानले प्रयोग गर्न सक्ने खुबी सम्बन्धी सेवा दनि तयार भएका वा अन्य स्रोत-सामाग्रीहरू दनि सक्ने व्यक्तहिरूलाई आफ्नै समर्थकहरूमाझ पाउन सक्नुहुन्छ।

५) आफ्नो स्रोत र बजेटको बारेमा जान्नुहोस्

पैरवीका अभयिानहरूको ठुला लक्ष्यहरूलाई हासलि गर्नक लागी सञ्चार माध्यम मार्फत आफ्नो सन्देश प्रसारण गर्ने कार्य पनि अत्यावश्यक छ। आफ्नो उद्देश्यहरूलाई सबैभन्दा प्रभावकारी तरकिाले प्राप्त गर्नको लागि सञ्चार माध्यमले कसरी जानकारी दनि सक्दछन् भन्ने वषियमा सोचेर जानाजान र रणनीतकि तरकिाले आफ्ना उद्देश्यहरूलाई अगाडी बढाउनुपर्दछ। तपाईको उद्देश्य भनेको मानसिहरूलाई केही गर्नको लागि प्रेरति गर्नु हो, वा उनीहरूलाई कुनै समस्याको बारेमा वश्विस्त तुल्याउनु वा शक्षिति बनाउनु हो, वा अन्य समयमा लुकाइएका कथनहरूको बारेमा उनीहरूलाई बताउनु हो?

स्मार्ट इनसाइट्स (Smart Insights) ले Content Marketing Matrix (कन्टेन्ट मार्केटगि मेट्रक्सि) लाई नाफा आर्जन गर्नको लागि तयार गरेको भएतापनि यसको जस्तै तरकिालाई प्रयोग गर्दा समुदायमा गरनि पैरवीका अभयिानहरूलाई सञ्चार माध्यमसँग संलग्न र अन्तरक्रयिा गर्न सहयोग पुग्दछ। संचारका लागी संभावति वषियवस्तुको ववििधिताले आयोजक र पैरवीकर्ताहरूलाई फरम्याट र सञ्चार वतिरण संयन्त्रहरूले अभयिानका लक्ष्यहरूमा आधारति हुँदै ववििध वर्गहरूसँग कसरी अन्तरक्रयिा गर्छ भन्ने वषियमा सोच्न लगाउँछ।

वचिार गर्नुपर्ने केही प्रश्नहरू यस प्रकार छन्:

- अभयिानमा सहभागी भएका समुदायहरूको कुन सञ्चारको कुन माध्यममा पहुँच छ?
- तपाईका लक्षति वर्गले सञ्चारको कुन माध्यम र मञ्चलाई प्रयोग गर्ने र हेर्ने गर्दछन्?
- कुन सञ्चार माध्यमले तपाईको सन्देशलाई सबैभन्दा राम्रो तरकिाले सम्प्रेषण गर्न सक्दछ?
- कुन सञ्चार माध्यमले मानसिहरूलाई पहलकदमी सम्बन्धी केही गर्न र संलग्न हुन सबैभन्दा बढी प्रेरति गर्नसक्दछ?
- तपाईको भौगोलकि क्षेत्रमा कुन सञ्चार माध्यम सबैभन्दा बढी लोकप्रयि छ?

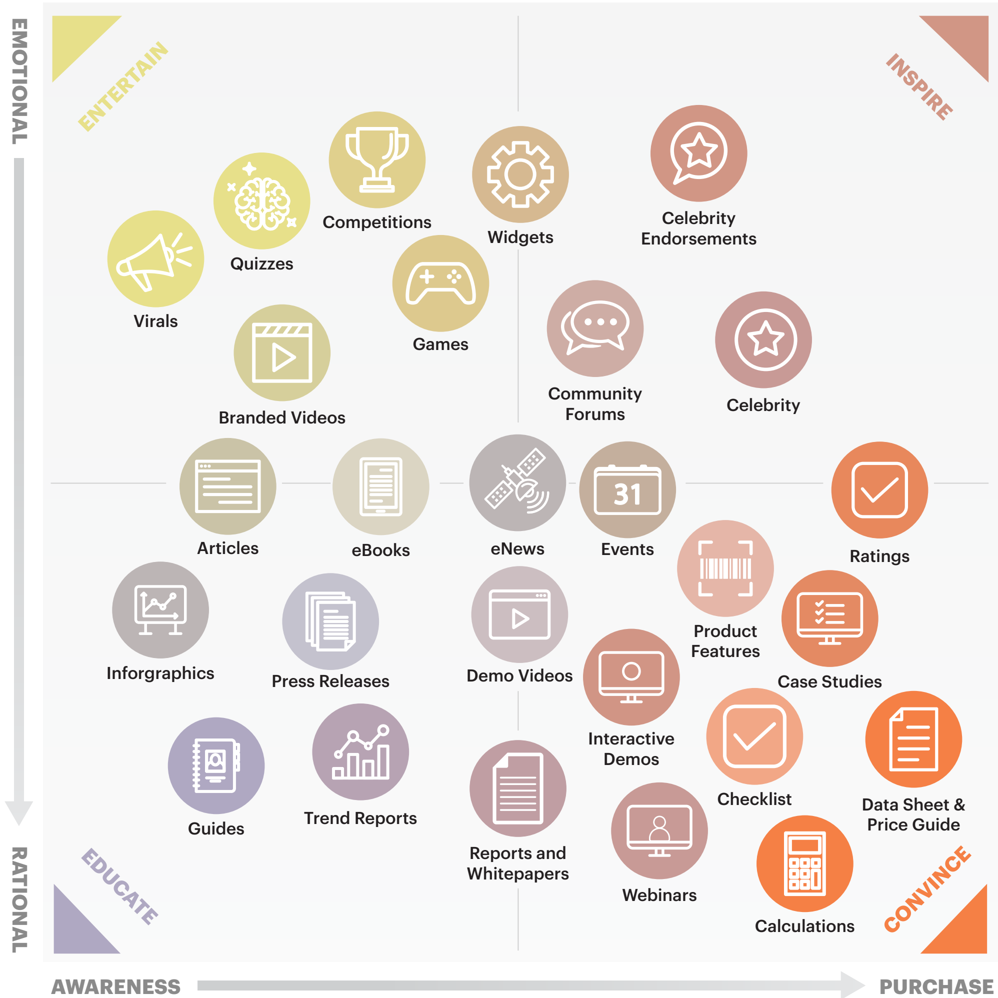

नबिर्सिनुहोस्: माध्यम, तरिका र वितरण

प्राय: गरेर, तपाईले सञ्चारका केही विभिन्न माध्यमहरूको उपयोग गर्नुहुन्छ: भिडियो वृत्तचित्रलाई विभिन्न तरिकामा प्रसारण गर्न सकिन्छ – सार्वजनिक प्रदर्शनी गरेर युट्युबमा राख्न सकिन्छ, इन्स्टाग्राममा छोटा-छोटा खण्डहरू राख्न सकिन्छ र विधालय वा अन्य स्थानहरूमा पूर्ण रूपमा प्रदर्शन गर्न सकिन्छ। यसैगरी, विरोध प्रदर्शन वा सार्वजनिक प्रदर्शनीको विज्ञापन गर्नको लागि सामाजिक सञ्जाल राम्रो माध्यम हो; वा सार्वजनिक प्रदर्शनीको उद्घाटनको दिनमा भौतिक रूपमा जीवित भुक्तभोगी सहितको प्यानल बहस राख्न सकिन्छ। यदी तपाईको लक्षित वर्ग ग्रामीण वा निरक्षर हुन् भने रेडियो राम्रो विकल्प हुनसक्दछ र चित्र भएको पोष्टर अभियानहरूले त्यसमा सहयोगी हुन सक्दछ।

आफ्नो लक्षित वर्गहरूको लागि सबैभन्दा राम्रो वितरण रणनीतिहरू कुन हुनसक्छ भन्ने बारेमा विचार गर्नुहोस्। संयुक्त राज्य अमेरिकामा विधार्थीहरूमाझ पुग्नको लागि सबैभन्दा प्रभावकारी तरिका इन्स्टाग्राममा विषयवस्तु सम्बन्धी जानकारी राख्ने हुन्छ भने फरक परिप्रेक्ष्यमा यही रणनीतिले विधार्थीहरू सम्म नपुग्न पनि सक्दछ। कुनै विधालय वा नागरिक समाजका अर्का सदस्यसँग साझेदारी गरेर एक-अर्काको कार्यक्रमलाई अनलाइनमा देखाउँदा पनि आफ्नो श्रोता वा दर्शकहरूको संख्या प्रभावकारी रूपमा बढ्ने गर्दछ र यो सहभागिता बढाउन र अभियानलाई रोमाञ्चक बनाउन प्रभावकारी संयन्त्र बन्न सक्दछ।

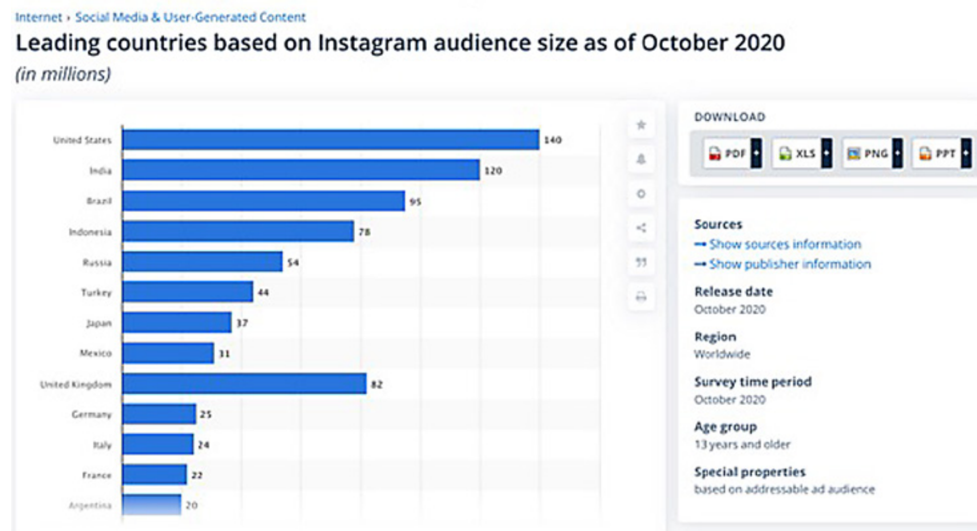

प्रेस सम्बन्धी टिप्स

लेख लेख्दा होस्, वा लेख सम्बन्धी जानकारी दिदा होस्, वा अभियानतिर ध्यान तान्नको लागी होस् – डिजिटल वा अन्य माध्यमबाट – आफ्नो प्रभावलाई फैलाउनको लागि सँचार माध्यमले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छन्। हामीले विचार गर्नुपर्ने केही साधारण पक्षहरू यस प्रकार छन्:

१) **समय लिनुहोस्।** यस विषयलाई उत्तिकै महत्व दिने पत्रकार को छन्, र सम्भव भएसम्म यस विषयमा यो भन्दा अघि लेख्ने वा लेखिसकेको पत्रकार को हुन् भन्ने पत्ता लगाउनुहोस्। सँचार माध्यमको सामान्य सुचीमा रहेका १०० जना पत्रकारहरूलाई खोजखबर गर्नुभन्दा यसरी यस विषयलाई उत्तिकै महत्व दिने १० पत्रकारलाई लक्षित १० वटा व्यक्तिगत प्रश्नहरू वा

सुचनाहरू पठाउने कार्यले बढी नतिजा दनि सक्दछ। यदी उनहिरूको इमेल पाउन सकएिन भने, उनीहरूलाई सामाजकि सञ्जालमा ट्याग गर्ने वा व्यक्तगित सन्देश पठाउन सकनि्छ।

२) **आफ्नो लक्षति वर्ग सम्बन्धी जानकारी पर्ना लेखक वा सम्पादकलाई दनिुपर्दछ** र यस वषियले कसरी वभिन्नि समूहहरूको ध्यान तान्न सक्छ भन्ने पनि सुचति गर्नुपर्दछ।

३) **हामीले प्रस्तुत गर्न खोजेको मानवयि पक्षलाई पहचािन गर्ने।** त्यसलाई अगाडी लाने। कथनहरूले जस्तो अरू कुनैले पनि मानसिहरूको ध्यान तान्न सक्दैन।

४) **आफ्नो अभियिानको नयाँ कुरा के हो,** र त्यसमा कनि ध्यानाकर्षण हुनु जरूरी छ जस्ता पक्षमा जोड दनिुपर्दछ।

५) **हरेस नखानुहोस्।** पत्रकारहरू व्यस्त हुन्छन्।

७. समयसमिा

समय महत्वपूर्ण छ। सैद्धान्तकि रूपमा पैरवीको अभयिानलाई यसले सबैभन्दा ठूलो रणनीतकि प्रभाव पार्न सक्ने समयमा – उदाहरणको लागि, कुनै एक घटना – मुद्दाको सुनुवाई वा सोधपुछको दौरान - सञ्चालन गर्नुपर्दछ। संयुक्त संघीय अन्तर्राष्ट्रयि दविस (UN International days)वा सामाजकि सञ्जाल दनिहरूसँग जुध्न पनि सक्दछ। समयसँगै द्रुत गतमिा अगाडी बढ्न सकोस् भन्नको लागि पनि अभयिानका वभिन्नि चरणहरूलाई नर्धिारण गर्नु महत्वपूर्ण हुन जान्छ – तपाईले मडियिामा यस मुद्दालाई पहलिो पटक प्रस्तुत गर्न सक्नुहुन्छ र त्यस पश्चात त्यही वषियसँग सम्बन्धीत छोटा शृंखलाहरू आउन सक्दछन्। आफ्नो योजनालाई सम्भव भएसम्म हामी कटिनका साथ तयार गर्नुपर्दछ:

अभयिानको लक्ष्यसँग मलिाएर संचार सामाग्रीको योजना गर्ने, तयार राख्ने र सार्वजनकि गर्नको लागि आन्तरकि समय तालकिा बनाउनुहोस्।

१. तपाईको संचार सामाग्री कहलि सार्वजनकि गर्ने?

२. कुन सन्देश र कुन संचार सामाग्रीलाई कहलि सार्वजनकि गर्ने?
उदाहरणको लागि, नर्िवाचति अधकिारीहरूको लागि तपाईले १०० वटा पैरवी पत्र पठाउने उद्देश्य राख्नुहुन्छ? वा अबको ६ महनिामा मत खसाल्नको लागि नयाँ मतदाताहरूलाई आफ्नो नाम दर्ता गर्ने वषियसँग सम्बन्धीत जानकारी पाँच सय मोबाइल मेसेज गर्ने उद्देश्य राख्नु भएको छ?

३. अभयिानका वभिन्नि चरणहरूमा प्रगतशिलि वकिास हुन दनिुहोस्। तपाईले पैरवीका अभयिानका वभिन्नि चरणहरूको बारेमा योजना बनाउँदै हुनुहुन्छ भने प्रत्येक चरणको लागि सुस्पष्ट संचार योजना र वविधि वतिरण संयन्त्रहरू बनाउनुहोस्।

४. आफ्नो सन्देशलाई सार्वजनकि रूपमा संप्रेषण गर्नु अगाडी आफ्नो आन्दोलनभत्रि र गठबन्धनसँग कुराकानी गर्नुहोस्; आफ्ना समर्थकहरूलाई आफ्नो अभयिानको अर्को चरण सम्बन्धी तपाईको योजना सम्बन्धी जानकारी दनिुहोस् ताकि उनीहरू तपाईको सन्देशलाई बुलन्द बनाउनको लागि तयार रहनेछन्। आफ्नो सञ्चार हेर्ने समूहलाई प्रमुख घटनाहरूको बारेमा जानकारी दनिुहोस् जसले गर्दा उक्त समुहले अभयिानको संचारको पाटोलाई सबैभन्दा पछलि्लो घटनाहरूमा प्रतक्रियिा दनि र समक्षिा गर्न सक्षम हुनेछ।

५. आफ्नो समय तालकिालाई यथार्थपरक र प्राप्त गर्न सकनि बनाउनुहोस् (अनुमान गरएिको भन्दा बढी समय राख्नुहोस्)

७. प्रभावको मापन र अभलिेख

अन्त्यमा, मानसिहरूले तपाईको अभयिानलाई हेर्छन्, देख्छन्, र प्रयोग गर्छन् भन्ने तथ्यको अर्थ उनीहरू त्यसबाट प्रभावति हुने, – वा त्यसको कारणले उनीहरू केही गर्न प्रेरति हुने वा संलग्न हुन्छन् भन्ने चाहीं हैन। हताश नहुनुहोस्। तर यस संभावनाको लागि तयार पनि रहनुहोस् र अभयिानलाई कतलि हेरेका छन् वा यसको श्रोता-दर्शक संख्यालाई मात्र नभई यसबाट कस्तो काम-कारवाही भयो भन्ने पनि पहलि्याउने सुचकहरूको वकिास गर्नुहोस्। उदाहरणको लागि, तपाईले खाली तस्वरिहरूमा स्मृति अभयिानको सर्जिना र वज्ञिापन मात्र नगरेर कतति जनाले त्यसलाई हेरे भन्ने पनि पहलि्याउनुहोस्, र दर्शकहरूलाई त्यो हेरपछि कस्तो प्रभाव पार्यो, र त्यसबाट उनीहरूले केही नयाँ सकिे कि सकिेनन् भन्ने थाहा पाउन तयार गरएिको छोटो सर्भेक्षणमा भाग लनि पनि अनुरोध गर्नुहोस्। तपाईले संचार माध्यमले सामान्यतया मुद्दालाई कसरी र कस्तो स्थान दएिको छ भन्ने

पनि पहलि्याउन सक्नुहुन्छ: “सबै प्रमुख अखबारहरूमा घरेलु हिसाको विषयमा गरिने मासिक कभरेज २०० % बढेको छ”। आफ्नो शहर, आफ्नो स्थानिय समाचार केन्द्रहरू र तपाईको पैरवीको पहल सम्बन्धी प्रमुख शब्दावलीहरूलाई गुगलको स्वचालित न्युज अलर्टमा राखेर पनि संचार माध्यमले संप्रेषण गरेका समाचारहरूलाई पहलि्याउन सक्नुहुन्छ। अभियानको ह्यासट्यागको प्रयोग कत्तिको मात्रामा भइरहेको छ, र श्रोता-दर्शक संख्या कत्रो छ (अभियान वा कुनै एक एकाउन्टको फलोअरहरू संख्या), र श्रोता-दर्शकसँग अन्तरक्रिया (टिप्पणीहरू कति छिन्, वा लेखेका पोष्टहरुलाई कति जनाले आफ्नो पोष्टमा राखेका (सेर गरेका) छन्, आदिबाट डिजिटिल अभियानलाई पहलि्याउने अन्य तरकिाहरू हुन सक्दछन्। सामाजिक सञ्जालका निशुल्क विश्लेषकहरू (फेसबुक, ट्वट्टिर) लाई प्रयोग गरेर तपाईले आफ्ना फलोवरहरू कुन भुगोलका हुन् भन्ने जानकारी, र अन्य व्यक्तिगित जानकारी – उनीहरूको उमेर, र लैंगकिता – र प्रत्येक पोष्टमा डिजिटिल सक्रियिता रहेको संख्या, आदि सबै देख्नसक्नुहुन्छ।

भौतिक रूपमा उपस्थिति भएर गरिने पैरवीका अभियानहरूका लागि उपस्थिति सिँख्या कत्ति थियो? उनीहरूले उक्त कार्यक्रममा कसरी र कुन हिसाबले संलग्न भए? उनीहरूले के सकिरिाखेका छन्? कुनै पनि पैरवीका अभियानको सफलता र चुनौतीलाई मुल्यांकन गर्ने राम्रो विधिको रुप उक्त अभियान केन्द्रित सर्भेक्षण, छोटा प्रश्न, र त्यसपछि गरिने अन्य कार्यक्रमहरू हुन सक्दछन्।

यदी तपाईले प्रेरणा खोजरिहनु भएको छ भने, Beautiful Trouble's Toolbox, मा जानुहोला जहाँ उनीहरूले आफ्नो अन्तर्रराष्ट्रयि पैरवीका काम र अभियानहरू सम्बन्धी जानकारी कथाहरूलाई बताएका छन्, र कस्ता कुराले काम गर्यो, कस्ता कुराले गरेन, र किन त्यसो हुन गयो भन्ने बारेमा जोड दएिका छन्, र यस हातेपुस्तकिामा पछि दिइएका उदाहरणहरूलाई पनि विचार गर्नुहोला।

नबिर्सिनुहोस्: भविष्यिमा हुने अभियानमा के सुधार गर्नु पर्दछ र केलाई निरन्तरता दिनि, र मूर्त सामाजकि परविर्तन गर्नको लागि के प्रभावकारी भयो भन्ने जान्नको लागि प्रभाव पार्ने सुचनाको अभलिेख राख्नुहोस्। प्रभाव र प्रभावकारितालाफ औंल्याउने यस्ता तथ्यांकहरूले पैरवीका अभियानलाई अगाडी बढाउनको लागी संभावति आर्थकि सहयोग प्राप्त गर्न पनि प्रभावकारी हुन सक्छन्।

सामाजकि सञ्जाल र पैरवी

#MeToo देखी #BlackLivesMatter सम्म हेर्दा प्राय:जसो सामाजकि सञ्जाल र पैरवी साथसाथ हुन्छन्; धेरै पैरवीका पहलहरू सामाजकि सञ्जाल वा ब्लग जस्ता डजिटिल रूपमा शुरूवात हुन्छन् र बस्तिारै शारीरकि र भौतकि उपस्थतिकिो पैरवीका कार्यक्रमहरूमा परणित हुन्छन्। कहलिेकाहीं, एकदम सँगले फैलनि गएका पैरवीका पहलहरू सामाजकि सञ्जालमा आफ्नै हसिाबले राखएिका पोष्टहरूबाट बढ्दै गएका हुन्छन् र तनिले त्यस्तै प्रकारका प्रणालीगत अन्यायलाई भोगेका ववििध भौगोलकि समुदायसँग मलि्न जान्छ, वा कुनै एक मुद्दामा एक अभयिानलाई व्यवस्थति रूपमा आयोजान गर्न सकन्छि। सामाजकि सञ्जाललाई प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गरदिा यसले मानवअधकिारका उल्लंघनको अभलिेख राख्ने, पडिति र जविति भुक्तभोगीहरूका कथालाई समर्थन गर्ने, र अन्याय, पडिकको वरि्दद र जवाफदेहीता सम्बन्धी चेतना बढाउने पहलिो वा दोस्रो मञ्च हुनसक्दछ।

समिान्तकृत गरएिका आवाजहरूको हकमा वश्विसनयि, नरिन्तर, र समतामूलक समाचार सधैं सम्प्रेषण नगर्ने, त आिवाजलाई सधैं बुलन्द नबनाउने परम्परागत वा व्यापारकि संचार माध्यम वा संचार केन्द्रहरूको तुलनामा सामाजकि सञ्जालले त सिब गर्नको लाग सि्थान दनि्छ। सामाजकि सञ्जाल प्रत्येक नागरकि र पैरवीकर्तालाई आफ्ना समुदायहरूमा परवर्तिन गर्ने शक्त दिनि प्रभावकारी माध्यम बन्न सक्दछ। नागरकि समाजका संघसँस्था र GIJTR समेतको आवश्यकतालाई, सामाजकि सञ्जालको व्यक्तगित, प्रयोगकर्ताले नै सरि्जना गर्ने वशिषताले सदि्दान्त र अभ्यास दुवैमा सम्बोधन गर्दछ।

तरपनि, सामाजकि सञ्जालहरू पैरवीका अभयिानहरूको लाग दिायत्वि बन्न सक्ने, र अभयिानको सफलतालाई असर पार्ने पन हिुनसक्दछन्। सामाजकि सञ्जाल समुदायस्तरमा शान्त, न्याय, र जवाफदेहतिाको लाग हिुने अभयिानहरूको माध्यम सामाजकि सञ्जाल हुनसक्छ। तरपनि, जाली एकाउन्ट, सेन्सरसपि, र स्वेच्छाचारी र

वषियवस्तुका नर्दिेशकिाको अनयिमति कार्यान्वयन, आदलिे सामाजकि सञ्जाल उत्तकिै रूपमा व्यापक रूपमा फैलएिको हसिालाई प्रेरति गर्ने माध्यम पन हिुनसक्छ। फ्रडिम हाउसले (Freedom House) ले सन् २०१९ मा "The Crisis of Social Media" (सामाजकि सञ्जालको संकट) नामक नेट प्रतविेदनलाई सार्वजनकि गर्‍यो। यस प्रतविेदन मार्फत उनीहरूले "एक समयमा मुक्त दिनि प्रवधिी अब नगिरानी र चुनावी हेरफेरको नमित्ति माध्यम बनेको छ" भन्दै चेतावनी दएिका थएि। कुनै एक घटना वशिेष जानकारीका लाग Facebook was used to incite and encourage violence in Myanmar (म्यान्मारमा हसिा भड्काउन र प्रेरति गर्न फेसबुकलाई कसरी प्रयोग गरयिो) भन्ने लकि हेर्न सक्नुहुन्छ।

सामाजकि सञ्जालको फाइदा र बेफाइदा सम्बन्धी बहसहरू अपार छन्। तरपनि, यस्ता सामाजकि सञ्जालहरू वश्विव्यापी रूपमा संचार सम्प्रेषण गर्नको लाग अित्यावश्यक छन्, र यस हातेपुस्तकिामा यस्ता बहसका ववििध पाटालाई सम्बोधन पन गिर्न सकन्दिैन।   थप जानकारीको लाग Resources मा राखएिको लकिहरू हेर्न त्यसलाई फलो गर्न अनुरोध गर्दछौं।

सामाजकि सञ्जाल १०१

सामुदायकि टुलबक्स (Community Toolbox)का अनुसार According, कान्सास वश्विवधिालयको सार्वजनकि स्रोतले डजिटिल पैरवीलाई "कुनै एक मुद्दा वा वषियको वरपिर सिम्बन्धीत सरोकार राख्ने व्यक्तहिरूलाई सम्पर्क, सुचति र परचिालन गर्न प्रवधिीको प्रयोग" भन्ने रूपमा परभिाषति गरेकाछन्। डजिटिल पैरवीको उद्देश्य भनेको प्रवधिीलाई प्रयोग गरेर भौगोलकि अड्चनहरू तोड्नु हो र वश्विमा भइरहेका मानवअधकिारका उल्लंघनहरूको बारेमा चेतना बढाउनु हो।

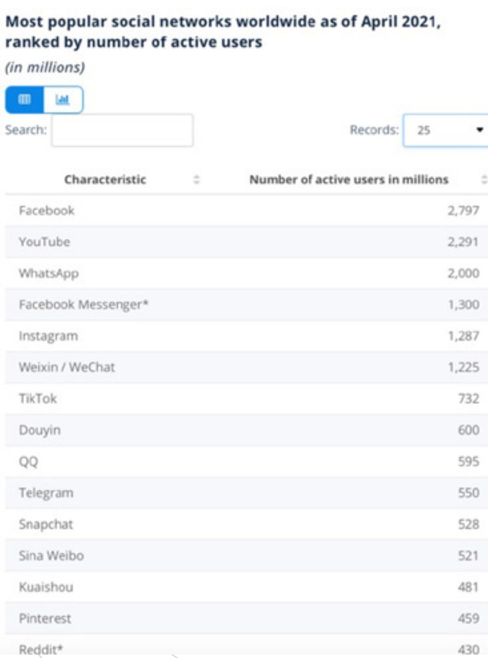
Most popular social networks worldwide as of April 2021, ranked by number of active users

(in millions)

Characteristic	Number of active users in millions
Facebook	2,797
YouTube	2,291
WhatsApp	2,000
Facebook Messenger*	1,300
Instagram	1,287
Weixin / WeChat	1,225
TikTok	732
Douyin	600
QQ	595
Telegram	550
Snapchat	528
Sina Weibo	521
Kuaishou	481
Pinterest	459
Reddit*	430

© Statista 2020

Statista स्टाटस्टिकिाका अनुसार वश्विव्यापी रूपमा, सन् २०२१, अप्रलि सम्म, वश्विभरी सबैभन्दा लोकप्रयि सामाजकि सञ्जालहरूमा फेसबुक, युट्युब, व्हाट्स एप, फेसबुक मेसेन्जर, इन्स्टाग्राम, वच्यिाट र टकिटक हुन्। यी सबै (र अन्य केही)लाई डजिटिल पैरवीका पहलहरूलाई सहयोग गर्न प्रयोग गर्न सकन्छि। अगाडी भनएिजस्तै, यनिका लोकप्रयिता क्षेत्र अन्तर्गत फरक हुन सक्छन्, त्यसैले आफ्नो लक्षति

वर्गसम्म पुग्नको लागि तपाईलाई सबैभन्दा बढी प्रभावकारी माध्यमहरू कुन उपयुक्त हुन्छन् भन्ने बारेमा शोध गर्नुहोस्।

डिजिटिल पैरवीका अभियानहरूलाई राम्रोसँग कार्यान्यवन गर्नको लागि ग्राफकिहरू बनाउन मद्दत गर्ने नशुिल्क सफ्टवेयर प्ल्याटफर्महरू र डजिटिल माध्यमहरू वभिन्नि कसिमिका छन्। आईसएिससि (ICSC) ले यस्ता कुनै पनि माध्यमलाई अनुमोदन वा समर्थन गर्दैन। आफ्नो परप्रिेक्ष्य र व्यक्तगित सुरक्षा सम्बन्धी जोखमिको आधारमा यि प्रत्येक एप्लकिेसनका सुरक्षा, डाटाको अधकिार, र गोपनयिता सम्बन्धी नयिमावलीको बारेमा शोध गर्नुपर्दछ।

- Canva: ग्राफकि डजिाइन सफ्टवेयर हो। यसमा वभिन्नि एप्लकिेशन्सहरूको लागि वभिन्नि सामाजकि सञ्जालका टेम्प्लेटहरू छन् जसले गर्दा तपाईको ग्राफकि डजिाइन जुनै पनि एप्समा राम्रोसँग राख्न मल्छि।
- Animoto, र OpenShot ले भडियिो सम्पादन गर्दछन्।
- PiktoChart र Easelly ले इन्फोग्राफक्सि बनाउन र डाटालाई देखनि रूप हेर्न सहयोग गर्दछ।
- DesignWizard र Inkscape वेबमा आधारति ग्राफकि डजिाइन र तस्वरि सम्पादन गर्ने सफ्टवेयर हुन्
- Headliner एउटा एप्लकिेशन हो जसले तपाईलाई कुनै पनि श्रव्य सामाग्रीलाई, जस्तै अन्तर्वार्ता, पडकाष्ट, वा अरू कुनै आवाजको कुनै अंशलाई दृश्यात्मक सामाजकि संचार ग्राफकि बनाउन सहयोग गर्दछ।
- Community Toolbox को Using Social Media for Digital Advocacy हेर्नुहोला जसले तपाईलाई आफ्नो पैरवी अभयिानको एकाउन्ट र पेज बनाउन सहयोग गर्दछ र यसले ब्लग वा साधारण वेबसाईट बनाउन पनि सहियोग गर्दछ।

पैरवी अभयिानबाट धेरैभन्दा धेरै प्रभाव पार्नेको लागि अभयिान सम्बन्धी नयाँ रणनीतहिरूलाई प्रयोग गर्दा र आफ्ना लक्षति वर्गलाई सत्य, न्याय, र जवाफदेहताका वषियमा प्रयासरत बनाउँदा सामाजकि सञ्जाल र प्रवधिीलाई रचनात्मक रुपमा प्रयोग गर्नुहोस् भन्ने हाम्रो अनुरोध हो। केही समूहहरूले अभयिानको पहलहरूको लागि QR कोड्स QR codes for advocacy initiatives को प्रयोग गरेका छन् र कार्यक्रममा उपस्थति सबैलाई आफ्नो व्यक्तगित फोनबाट अनलाइन पेटसिनमा हस्ताक्षर गर्न वा आव्हान गरएिका अन्य कार्य जस्तै उनीहरूका सम्बन्धीत नर्वािचति अधकिारीहरूलाई इमेल गर्न अनुरोध गर्दछन्। यि QR कोड्सहरूलाई स्टकिर, पोष्टर, वा अन्य दृश्य सामाग्रीहरूमा मूर्त संलग्नता गराउनको लागि राख्न सकन्छि। यसो गर्दा पोष्टरको नस्क्रियि पर्योग मात्र हुन जाँदैन।

सामाजकि सञ्जाल टपि्स

प्रत्येक पोष्टमा सक्रयि हुन गरेको आव्हानलाई समावेश गर्नुहोस्: तपाई आफ्ना समर्थकहरूले के गरोस् भन्ने चाहनुहुन्छ? यदी उनहिरूले आफ्नो स्थानयि राजनीतकि नेतालाई फोन गरून् भन्ने चाहनुहुन्छ भने, उक्त कुरा बताउनुहोस्। यदी उनीहरूले स्थानयि चुनावमा मतदान गरून् भन्ने चाहनुहुन्छ भने, उनीहरुलाई कहलिे र कसरी गर्ने बताउनुहोस्।

आफ्नो पोष्टलाई साधारण र चाखलाग्दो बनाउनुहोस्।

- क्रयिात्मक शब्दहरू प्रयोग गर्नुहोस्: थप जानकारी पाउनुहोस्, यहाँ जानुहोस्, यो वेबसाइटमा जानुहोस्
- आफ्नो पोष्टहरूमा प्रश्नहरू सोध्नुहोस्। आफ्ना डजिटिल समर्थकहरूसँग सक्रयि हुनु फाइदाजनक छ र यसले थप प्रयोगकर्ताहरूसँग सम्वाद गर्दै उनीहरूलाई पनि संलग्न बनाउन सहयोग गर्दछ, र त्यत्तकिै असक्रयि रहेको पोष्टलाई अन्तरक्रयिात्मक बनाउन मद्दत पुग्दछ।

आफ्नो अभव्यिक्तहिरू दनिुहोस्

- आफ्नो आवाज र आफ्नो तरकिालाई प्रयोग गर्नको लागि नडिराउनुहोस्।
- आफ्नै ह्यासट्याग बनाउनुहोस्। आफूले प्रयोग गर्ने ह्यासट्यागलाई एकरूपमा प्रयोग गर्नुहोस् जसले गर्दा उक्त ह्यासट्याग र तपाईको अभयिान एक-अर्काका पूरक हुन जान्छन् र प्रयोगकर्ताहरूले पनि अन्य सम्बन्धीत वषियलाई खोज्न सक्छन्।

फैलनुहोस

- प्रयोगकर्ताहरूलाई प्रतक्रियिा दनिुहोस्
- ह्यासट्यागको प्रयोग गर्नुहोस्
- पोष्टलाई फेरी पोष्ट गर्नुहोस्
- अरूलाई पनि ट्यािग गर्दै सामाजकि सञ्जालका सम्बन्धहरू वकिास गर्नुहोस्

औपचारकि रहनुहोस्

- आफ्नो सामाजकि परचिय पूर्ण र दुरुस्त राख्नुहोस्
- सामाजकि सञ्जालमा तपाईका ट्रेन्डहरू के हुन् भन्ने वषियमा जानकार रहनुहोस् र आफ्ना श्रोता-दर्शक-लक्षति वर्गको वश्लिेषण गर्नुहोस् (कतपिय यस्ता सञ्जालहरूको आफ्नै वस्लिेषकहरू हुन्छन्।
- समर्थक र प्रशंशकहरू नकन्निुहोस्
- आभार व्यक्त गर्नुपर्ने वा दनिुपर्ने समयमा आभार व्यक्त गर्नुहोस्

A protester at a #MeToo rally. Image credit: Wiki Commons

समस्टमि भन्नुपर्दा, सामाजकि सञ्जालका यस्ता माध्यमहरूले आफ्ना प्रयोगकर्ताहरूलाई अन्तरक्रयिा गर्ने स्थान उपलब्ध गराएको छ। यी प्रयोगकर्ताहरूले यस्ता स्थानहरूमा एक-अर्कासँग तुरुन्तै जानकारीहरू आदानप्रदान गर्न, र एक-अर्काका वषियवस्तुमा जस्तै भडियिो र अनलाईन छलफल गर्न सक्ने बनाएको छ। यसका संभावति प्रयोगहरू असंख्य हुन्छन्, र सामाजकि सञ्जाललाई वशिेष गरी सामाजकि न्यायको वकालत गर्न अपनाउन सकनि प्राथमकि तरकािहरू नम्नि प्रकार छन्।

- **भर्चुयुल समुदायको नर्मिाण:** सामाजकि सञ्जाललाई #MeToo जस्ता अभयिानले यौन हसिा र उत्पीडनका पडितिहरूलाई एक-अर्काँसग र अन्य व्यक्तहिरूसँग जोडनि, र सामुहकि रूपमा आफ्ना भोगाइहरूको बारेमा बताउने स्थानको रुपमा प्रभावकारी प्रयोग गरेको थयिो। प्राय:जसो यस्ता पडितिहरूले भौतकि उपस्थतिमिा आफ्नो भोगाइको बारेमा बताँदा बाहरियिाहरूबाट बेइज्जती वा वभिेद भोग्दछन्, तर अनलाइना उनीहरूले आफ्नो लागि समर्थक, सहयोगी र ऐक्यबद्दताको सहयोग सञ्जाल पाएका थएि। उदाहरणको लागि, ट्वट्टिरलाई फेमनिस्टि सामाजकि आन्दोलनको, वशिेष गरी यौनकि आक्रमणहरू सम्बन्धी अनुभवलाई बताउने माध्यमको रूपमा प्रयोग गरएिको छ। #MeToo (#मट्रि) र यौन हसिाबाट गुज्रेका जविति व्यक्तहिरूको लागी समुदाय बनाउन र आफ्नो भोगाइ सुनाउने स्थान बनाउनुको परणिामहरू बारे सामान्य जानकारीको लागि यहाँ here हेर्नुहोला। यहाँ तपाईले सामान्य जानकारी, र आन्तोलनको वश्विव्यापी तुलनात्मक जानकारीको लागि यहाँ here हेर्नुहोला।

- **अभलिेखकिरण:** पैरवीको लागि सामाजकि सञ्जालको प्रयोग सम्बन्धी अर्को उदाहरण भनेको फेसबुक र इन्स्टाग्राम जस्ता माध्यमहरू मार्फत तस्वरि र भडियिोहरू देखाउनु हो। वटिनेस (WITNESS) जस्ता सँस्थाहरूको उद्देश्य मानवअधकिारका उल्लंघनका साक्षीहरूलाई भडियिोलाई प्रमाणको रूपमा प्रयोग गर्न दक्ष बनाउनु हो र यस्तो दक्षतालाई पडिकहरूले गरेका अत्याचार, अपराधको अभलिेख सहतिको प्रमाण बनाउन प्रयोग गर्ने हो। मानवअधकिार उल्लंघनहरूलाई ‘अस्वकिार गर्न वा समयसँगै बर्सिन दनिुहुन्न”, तसर्थ, यस कार्यको लागि सामाजकि सञ्जाल र अन्य डजिटिल माध्यमहरू अभलिेख राख्नको लागि धेरै प्रभावकारी हुनसक्दछन्।
  - पुनश्च, डजिटिल सुरक्षाका प्रोटोकललाई राम्ररी बुझेर मात्र सामाजकि सञ्जालका माध्यमहरूमा आफ्ना सामाग्रीहरू राख्नुपर्दछ कनिकि यस्ता माध्यमहरूमा राखनि कुनै पनि वषियिलाई फोटो वा भडियिो सम्पादनद्वारा बगिारेर वा गलत अर्थ लाग्ने गरी प्रयोग गरनि सक्ने जोखमि हुन्छ। यसको साथै, गलत र तोडमतोड गरएिका सुचना दनि अभयिानहरू सञ्चालन गरी नन्दिा गर्ने प्रवृत्तबिाट आक्रमण हुने जोखमिता पनि उत्तकिै छ।

- **शक्षिा र सार्वजनकि चेतना:** Pew Research Center अनुसार जुलाई २०१३ देखी मे २०१८ सम्म, ह्यास ट्याग #BlackLivesMatter लाई करीब ३० मलियिन पटक ट्वट्टिरमा प्रयोग गरयिो, जसको अर्थ प्रत्येक दनि यसलाई १७,००२ पटक प्रयोग गरयिो। प्रणालगित रूपमा काला वरिुद्दको रंगभेदलाई ह्यासट्यागको प्रयोग, वा ग्राफकिलाई सेर गर्दैमा कालाहरू वरिुद्दको प्रणालीगत रंगभेदसँगको लडाईमा वास्तवकि रूपमा क्रयिाशलि भएको हुँदैन भन्ने जाहेर गरएिका वैध चन्तिाहरू छन्, तर पनि यस ह्यास ट्यागलाई लेख, र बालबालकिाहरूको शक्षिण पाठ्यक्रम र सबै उमेरका बालबालकिाले पढ्ने कतिाबहरू जस्ता शैक्षकि सामाग्रीहरूमा ट्याग गर्न प्रयोग गरएिको छ। यस्ता स्रोतहरूले जनमानसलाई प्रणालीगत दमनको बारेमा बुझ्न र त्यसको वरिुद्द लड्नको लागि सहयोगी सामाग्री बन्छन्।

- **परचिालन: डजिटिल देखी भौतकि:** अन्त्यमा, भौतकि उपस्थतिकिा कार्यक्रमहरूको बारेमा जानकारी दनि र र्‍याली, भाषण वा अन्य कार्यक्रमहरूका लागि उत्सुकतासहतिको सहभागतिा जनाउनको लागि सामाजकि न्यायको आन्दोलनलाई सामाजकि सञ्जालका माध्यमहरूका साथसाथै व्हाट्सएप, सग्निल, र टेलग्रिाम जस्ता सुचना आदान प्रदान गर्ने एप्सहरू एकदम नै राम्रो सहयोगी हुनसक्दछन्। इनक्रप्टि नगरएिका यस्ता स्थानहरूमा व्यक्तगित सन्देशहरू पनि सार्वजनकि हुन सक्दछन्। सग्निल इनक्रप्टिेड हो र यसका प्रयोगकर्ताहरूको गोपनयितालाई कायम राख्ने सबैभन्दा सुरक्षति एप्स मानन्छि।

सामान्यतया, सामाजकि सञ्जालका माध्यमहरूले भौगोलकि समिाहरूलाई भत्काउँदछ, परम्परागत संचार माध्यमभन्दा कम खर्चलिो हुन्छ, र यमा जनसँख्याको एक ठूलो भागको पहुँच छ। अरब स्प्रगिको बेलामा सामाजकि सञ्जालले कस्तो प्रभाव पार्‍यो भन्ने जान्नको लागि यहाँ here हेर्नुहोस्।

वशि्वका पैरवीका अभीयानका उदाहरणहरू

सन् १९९९ मा यसको स्थापना भएदेखी अन्तर्राष्ट्रयि कोआलशिन अफ साइट्स अफ कनसाइन्स (ICSC) ले आफ्ना सदस्यहरूलाई वगित र वर्तमान समयका अन्यायहरूमा प्रकाश पार्दै आफ्ना श्रोता-दर्शकहरूलाई भवष्यिको सुरक्षा गर्नको लागि क्रयिाशलि हुन प्रेरति गर्ने प्रतनिधिमिूलक पैरवीका अभयिानहरू सञ्चालन गर्न सहयोग गरेको छ। यसपछि यहाँ साइट्स अफ कनसाइन्स र अन्यका कामहरू उल्लेख गरएिका केही उदाहरणहरू छन् जसलाई सजलिैसँग हामीले आफ्नो परप्रिेक्ष्य र सन्दर्भमा सजलिैसँगले अपनाउन सक्दछौं।

जनचेतना बढाउने

स्मृता दिविस मनाउने

लेबनानी गृह युद्द ताका बेपत्ता पारएिका १७,४१५ व्यक्तहिरूको स्मरणमा उक्त गृह युद्दको ४३औं वार्षकिीका दनि बेपत्ता सम्बन्धी कोआलशिन सदस्य ऐनले बेपत्ता पारएिकाहरूका वषिय र यस्ता अत्याचारको समयमा स्मृतकिो महत्व सम्बन्धी पैरवी अभयिानको थालनी गर्‍यो। यसका लागि, उनीहरूले मानसिहरूलाई अपहरण गरएिका उपनगर सहति बेरूतका वभिन्नि ३५ स्थानहरूमा बेपत्ता पारएिकाहरूलाई प्रतनिधित्वि गर्ने स्वरूपहरूलाई राखे। प्रत्येक स्वरूपमा साधारण, संक्षपि्त, र शक्तशिाली सन्देश थयिो: “यहाँबाट मानसिहरूलाई अपहरण गरएिको थयिो। यहाँ वा त्यहाँ, उनीहरूलाई के भयो भन्ने बारेमा जान्ने समय आइसकेको छ”। अभयिानको दौरानमा, एक बसबाट धेरै टोलछमिेकमा जाने व्यवस्था गरयिो जस अन्तर्गत, टोलबासीहरूलाई आफ्नो टोलमा आएका बसहरू चढेर स्मृतकिा नक्शा र युद्दसँग सम्बन्धीत स्थानहरू हेर्नुका साथसाथै तसिम्बन्धी जानकारी र बयानहरू हेर्नसक्दथे।

थप जानकारीको लागि
www.actforthedisappeared.com
मा जानुहोला।

MENA (मध्यपूर्वी र उत्तर अफ्रकिा)

मध्यपूर्वी र उत्तर अफ्रकिामा भइरहेका द्वन्द र दमनकारी शासनले गर्दा धेरै समुदायहरूलाई राज्य र गैर-राज्य पक्ष दुवैद्वारा गरएिका अन्यायहरूको जवाफदेहीता खोज्न एकदम कठनि भएको छ। पडितिहरूको भोगाइ नगुमोस् भन्ने सुनशि्चितिता गर्नको लागि ICSC ले – आठ देशहरूमा भएका आफ्ना १४ सदस्यहरूसँग साझेदारी गर्दै – अन्तरक्रयिात्मक

डजिटिल नक्शा बनाउनको लागि पैरवी अभयिानको वकिास गरेको छ। यस अन्तर्क्रयात्मक डजिटिल नक्शाले मेना (मध्यपूर्वी र उत्तर अफ्रिका) क्षेत्रभरी भएका मानवअधकिारका दुर्व्यवहारका कथा र इतिहासको अभलिेख राख्ने र जानकारी दनिछ। नक्शाको साथसाथै, सहभागी सदस्यहरूले आफ्ना देश र परप्रिेक्ष्यमा यस वषियमा जनचेतना बढाउनको लागि सामाजकि सञ्जाल अभयिानहरू, कार्यशाला गोष्ठीहरू, र फोटो प्रदर्शनीहरू सहतिका साना, व्यक्तगित अभयिानहरू पनि गरे। उक्त अन्तरक्रयात्मक नक्शाको साइट अरबी र अँग्रेजी भाषामा www.mappingmena.org उपलब्ध छ।

कथाहरूलाई घरमा ल्याउने

याह्या जम्मेहको नरिंकुश शासनको समयमा भएका मानवअधकिारका दुर्व्यवहारको बारेमा जनचेतना बढाउनुका साथसाथै गाम्बयिामा संक्रमणकालीन न्यायकि प्रक्रयिाहरूको बारेमा समुदायहरूलाई शक्षिति बनाउनको लागि, साइट्स अफ कन्साइन्सका सदस्य, गैरन्यायकि हत्या र जबर्जस्ती बेपत्ताको वरि्द्द अफ्रकिन सञ्जाल (African Network against Extrajudicial Killings and Enforced Disappearances - ANEKED) ले पडितिहरूका कथा बताउने "स्मरण गर्नुपर्ने जम्मिेवारी" नामक घुम्ती फोटो प्रदर्शनी सञ्जालन गर्‍यो। ग्लोबल इनसिएिटिभ फर जस्टसि, ट्रुथ र रकिन्सलिएिसन (Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation) ले सहयोग गरेको उक्त प्रदर्शनीले द्वन्द पश्चातको समयमा हराउने प्राय:जसो आवाजहरूको वविधितालाई प्रस्तुत गर्नुकासाथै मानसिहरूलाई अमूर्त लाग्न सक्ने देशको सत्य र न्यायकि प्रक्रयिालाई मानवयि पनि बनायो। यसको साथै, बाञ्जुलमा रहेका साइट्स अफ कन्साइन्सका अर्का सदस्यले २१ फेब्रुअरी २०२० का दनि कला र साँस्कृतकि केन्द्र (National Centre for Arts & Culture,) मा आयोजना गरएिको उक्त प्रदर्शनीको उद्घाटन सत्रमा पीडति, समुदायका सदस्यहरू, अन्तर्राष्ट्रयि दुतावासका प्रतनिधिहिरू, टआिरआरसि (TRRC) प्रतनिधिहिरू, नागरकि समाजका सदस्यहरू र प्रेसले उपस्थति थए।

Photo credit: Jason Florio. Courtesy of ANEKED.

जविति भूक्तभोगीहरूको कथालाई सुनाउने

दैनकि सम्झनाहरू

काबूलस्थति साइट्स अफ कन्साइन्सका सदस्य अफगानसि्तान ह्युमेन राइटस र डेमोक्रेसी अर्गनाइजेसन (Afghanistan Human Rights and Democracy Organization – AHRDO) ले अफगानसि्तानको हसिामा गुमाएकाहरूलाई स्मरण गर्नका लागि कोिआलशिनबाट प्राप्त गरेको कोषबाट पीडतिहरूले आफ्ना द्वन्दको समयको भोगाईलाई बताउने "स्मृति बाकस कार्यक्रम" शुरू गरे। यसका लागि मारएिका व्यक्तहिरूका परवािरसँग मात्र काम गर्दै एएचआरडओि(AHRDO)ले जविति भुक्तभोगीहरूलाई आफ्ना प्रयि व्यक्तहिरूको सम्मानमा स्मृति बाकसहरू बनाउन सहयोग गर्‍यो। परवािरले सम्हालेर राखेका आफ्ना मारएिका व्यक्तहिरूले प्रयोग गरेका व्यक्तगित, दैनकि प्रयोग हुने सामानहरू – जस्तै स्कार्फ, फोटो, र कवताहिरू - लाई यस वैयक्तकि प्रदर्शनीले समावेश गरेको थयिो। त्यसपछि, गुमेका व्यक्तहिरूको मानवता र शान्तपिूर्ण र न्यायकि भवषि्यको आवश्यकतालाई जोड ददिै यि स्मृति बाकसहरूलाई बहु-स्थानहरूमा प्रदर्शनी गरयिो। सुस्पष्ट राजनीतकि सन्देशहरूलाई बंग्याउन सक्ने वा शक्तमिा भएकाहरूले आयोजकहरूलाई नशिाना बनाउन सक्ने दमनकारी अवस्थाहरूमा द्वन्द पडितिहरूलाई महत्व दनि पैरवीका अभयिानहरू वशिेष रूपमा प्रभावकारी हुनसक्दछन्। उक्त प्रदर्शनीलाई द न्यु यर्क टाइम्सले सन् २०१९ मा रपिोर्टगि गरेको थयिो The display was showcased in The New York Times in 2019

द्वन्दमा महलिाका भोगाईहरू

श्रीलंकामा साइट्स अफ कन्साइन्सको सदस्य हरस्टोरजि आर्काइभ (Herstories Archive) एक स्व:जातयि कार्यक्रम हो जसले श्रीलंकाका उत्तर, दक्षणि, र पूर्वी क्षेत्रका २८५ आमाहरूका व्यक्तगित कथनहरूलाई संकलन गरेको छ। युद्द र शान्तीको समयमा महलिाका साहस, आशा र अटुटताका कथाहरूलाई इतहिासमा कसिमिान्तकृत गरन्छि कि समावेश गरन्दिैन भन्ने सोचाइमा यो कार्यक्रम आधारति छ। यकिथाहरू द्वन्द पश्चातको श्रीलंकाको एकल र एककृित कथनको जोखमिलाई कम गर्दा हराउन सक्दछन्, तसर्थ, उक्त कार्यक्रम यकिथाहरूको हराउन सक्ने जोखमिताको साक्षी पनहिुन्। यि कथाहरूलाई संकलन गरेर, महलिाहरू स्वयंले लेखेका चठ्िठीहरूका शब्दहरूबाट, तस्वरि-नबिन्ध, छोटो भडियिो अन्तर्वार्ताद्वारा कथा सुनाएर, यसिबलाई http://theherstoryarchive.org मा राखएिको छ। यकिथाहरूलाई श्रीलंकाली द्वन्दलाई वधिालयमा कसरी पढाइएको छ भन्ने वषियमा बहस शुरू गर्न र त्यसलाई परविर्तन गर्न प्रभाव सर्जिना गर्न, द्वन्दको कुन लैंगकि पक्षलाई अहलिेसम्म सम्बोधन गरएिको छैन भन्ने पहचिान गर्न, र श्रीलंकाली द्वन्दको महिनि पाटाहरू सम्बन्धी सार्वजनकि साँस्कृतकि जनचेतना बढाउनको लागि यकिथाहरूको प्रयोग गर्न सकन्छि।

Photo credit: The Herstories Archive

कहलि्यै भुलेका छैनौं

साइट्स अफ कन्साइन्सको नेपाल सदस्य भ्वाइसेस अफ वुमेन मडियिा (Voices of Women Media) र कलाकार जलिजिो जाको सहकार्यमा सर्जिना गरएिको “द एम्टी च्येर प्रदर्शनी” ले नेपालको जनयुद्द (सन् १९९६-२००६) ताका मारएिका व्यक्तहिरूको सम्झना र सम्मान गर्दछ। उक्त द्वन्दमा १७,००० भन्दा बढी मारएिका थएि र १३०० भन्दा बढीलाई “बेपत्ता” पारएिको थयिो। देशले चालेका जवाफदेहतिा र न्यायकि प्रयासलाई सहयोग गर्नको लागि, जलिे तकिथाहरूलाई मारएिका र अझै सम्म पनबिेपत्ता रहेका र परविारबीच ‘पारवािरकि पुन:मलिन” को रूपमा दर्शाउँदै आवाजलाई अझै बुलन्द रूपमा प्रस्तुत गरेकी थइिन्। उनले गुमाएका व्यक्तहिरू पनभिएका पुराना तस्वरि छेउ राखेर तव्यिक्तगिुमाउने परविारका सदस्यहरूको तस्वरि खचिनि्। कलाकार जकिा अनुसार, “एउटा तस्वरिभत्रि हुनु र नहुनुको स्थततिलिाई समयको अन्तरालमा देखाइएको छ”। उक्त प्रदर्शनीलाई कोभडि-१९ महाव्याधीको दौरानमा सार्वजनकि गरएिको थयिो र सामाजकि सञ्जालभरीनै भर्च्युअल प्रदर्शन गरएिको थयिो। उक्त प्रदर्शनीले PX3 State of the World 2020 photo competition पएिक्स३ स्टेट अफ द वर्ल्ड २०२० फोटो प्रतस्पिर्धा पनजितिेको थयिो। उक्त अभयिानमा

प्रयोग गरेका ह्यास्ट्यागहर #wherearethey (उनीहरू_कहाँ_छन्), #wherearetheynow (#अहलिे_उनहिरू_कहाँ छन्) #memorymatters (#सम्झनाको_महत्व_छ) #dayofdisappeared (#बेपत्ता_पारएिको_दनि) #justicenow (#न्याय_अहलिे_नै)

जवितिि भुक्तभोगीहरू जागरूक छन्

द्वनद्रत समयबाट गुज्ररहिेका वा द्वन्दबाट नस्किदिै गरेका देशहरूका लागि, सञ्चारले जवितिि भुक्तभोगीहरूको कथालाई सुनाउन केन्द्रयि भूमकिा खेल्दछन् र यस कार्यबाट मानवअधकिार उल्लंघनलाई बुझ्न र समानुभुतनिर्मिाण गर्दछ। सन् २००९ सेप्टेम्बर २८ का दनि, गनिकिो कोनाक्रीमा एक रंगशालामा भएको नरसंहारलाई सम्झने कार्य जस्तै पडितिहरूका सँस्थाहरूले लनि सक्ने एउटा तरकिा भनेको स्थानयि, राष्ट्रयि, वा अन्तर्राष्ट्रयि पत्रकार वा फोटोग्राफरसँग साझेदारीको पहल गर्ने पनहिुन सक्दछ। Al Jazeera (अल जझरिा) ले उक्त अत्याचारको सातौं वार्षकिमिा लोकतन्त्रको पक्षमा नस्किेको र्‍यालीमाथी गरेको क्रुर सरकारी आक्रमण, उक्त आक्रमणमा मारएिका १५६ व्यक्तहिरू र दर्जनौंको संख्यामा यौन आक्रमणमा परेका महलिाहरूको सम्झनामा तस्वरि शृंखला प्रसारण गरेको थयिो। उक्त तस्वरि-नबिन्धले नरसंहारलाई व्याख्या गर्दछ, गनिकिो मानवअधकिारका उल्लंघन सम्बन्धी संक्षप्ति इतहिास दन्छि, र उक्त आक्रमण सम्बन्धी ह्युमेन राइट्स वाच (Human Rights Watch) ले नकिालेको प्रतवि‌दन जस्ता सन्दर्भ सामाग्रीको लकिहिरू उपलब्ध गराउँदछ। उक्त नबिन्धमा जवितिि भुक्तभोगीहरू स्वयं रंगशालामा पुन: गएको फोटो पनरिाखेको छ। उनीहरूलाई बेनाम वा पहचिान बहिनि राख्नको लागधिेरैलाई उनीहरूको ढाँढ मात्र देखनि गरतिस्वरि खचिएिको छ।

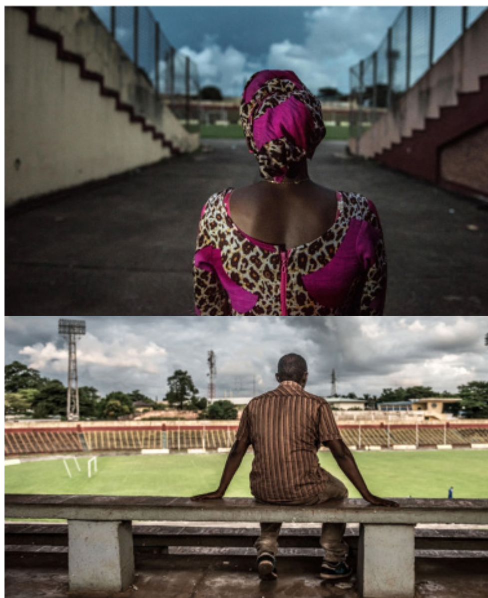
Photo credit: Tommy Trenchard, Al Jazeera

ह्युमन्स अफ न्यु योर्क

फोटोग्राफर ब्रान्डन स्ट्यान्टनद्वारा सन् २०१०मा सुरू गरिएको ह्युमन्स अफ न्यु योर्कले सामाजकि संजालमा इनस्टाग्राम, फेसबुक र ट्वीटरको प्रयोगबाट व्यापक लोकप्रयिता हासलि गरेको छ। यसको शुरुवातमा ब्रान्डनले बाटोमा भेटेका मानसिहरूका कथा मात्र शेर गरनि्थ्यो तर उनले यसलाई नयाँ मोड दँदै इराक र मेक्सकिो देखि युगान्डा र युक्रेन जस्ता दर्जनौं देशहरूमा जीवति भुक्तभोगीहरूका कथा शेर गर्न थाले। दर्शक माथि पर्ने प्रभाव प्राय:जसो शक्तशिाली भए पनि प्रस्तुतकिो ढाँचा सरल नै हुन्छ - फोटोहरूको संकलन र कोहि व्यक्तकिो कथा - उनकै शब्दमा। स्ट्यान्टनले सामाजकि न्यायका मुद्दालाई प्रकाश पार्न वभिन्नि संस्थाहरूसंग काम गरेका छन्, जस्तै उनले शरणार्थीका लागि संयुक्त राष्ट्रयि उच्चायोग (United Nations High Commission for Refugees)संग काम गरि आप्रवासीहरूको आवाजलाई बढावा दएिका छन्। यो ढाँचा तुलनात्मक रूपमा सस्तो भएको हुनाले यसलाई सजलिै आफ्नो अनुकुल बनाउन र लागु गर्न सजलिो छ। जीवति भुक्तभोगीको अनुहार वा अरू पहचिान गर्न सक्ने पक्षहरू देखाउनै नपर्ने भएका कारण यो ढाँचा उच्च जोखमि भएको सुरक्षा स्थतिमिा पनि लचलिो हुन जान्छ । यस शृंखलामा आधारति दुई वटा कताबिहरू छन्: ह्युमन्स अफ न्यु योर्क र ह्युमन्स अफ न्यु योर्क: कथाहरू।

इन्स्टाग्रामबाट लिइएको तस्विर

संवादको सर्जिना

वशि्वासका मार्गहरू

सन् १९५८ देखि २०१३ सम्म कोलोम्बयिाको द्वन्दले २००,००० भन्दा अधकि मानसिहरूको ज्यान लयिो। प्रभावति मानसिलाई सहयोग गर्न र ऐतहिासकि वभिाजनलाई घटाउन, न्याय, सत्य र मेलमलिापको लागि वशि्वव्यापी पहलले [Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation (GIJTR)] कोलोम्बयिन् सत्य आयोग (Colombian Truth Commission)लाई द्वन्दका भुक्तभोगीहरूका कथा संकलन गर्न, अभलिेख राख्न, र सुनाउनका लागि उत्तम साधनका बारे सल्लाह दइिरहेको छ, जुन देशमा दगिो शान्ति कायम गर्न महत्वपूर्ण कदम हो। यस अन्तर्गत, GIJTRले समिान्तकृत समुदायहरूमा म्युरल, भडियिो वृतचति्र र सपि सम्बन्धि कार्यक्रमहरू सहतिको सात वटा सत्य कथन गर्ने वकालतका कार्यक्रमहरूलाई सहयोग गरेको थयिो। यी कार्यक्रमहरूले प्राय:जसो वर्जति गरएिको र मौनतामा ढाकएिको वशिेषत संघर्ष वरपरको संवाद सर्जिना गर्न सफल भएको थयिो। एउटा कार्यक्रम वायू क्षेत्रका समुदायका महलिाहरूले बुन्ने सुप्रसद्दि मोचलिा झोलाहरूमा केन्द्रति थयिो। समुदायका महलिाहरूले उन्ने मोचलिा झोलाहरू सो क्षेत्रको पहचिान हो। यो कार्यक्रम अन्तर्गत हत्या हुनबाट बाँचेका र बेपत्ता पारएिकाहरूका परविारका सदस्यहरूले आफ्ना बेपत्ता परविारका सदस्यलाई प्रतनिधित्वि गर्ने झोलाहरू बुने। परविारका सदस्यले झोला बुन्दै गर्दा बेपत्ता पारएिका व्यक्तहिरूबारे कुराकानी गरे – उनीहरू बारे कथा सुनाए र द्वन्दबारे आफ्ना भावनालाई रेकर्ड गरे। आफ्ना परविारका सदस्यको प्रतनिधि झिोला बनाउन सद्धिए पछि परविारजनले त्यसभति्र चति्र र लेखले भरएिको कार्डहरू राखे र तनिलाई आफ्नो क्षेत्रको प्रतनिधित्वि गर्ने ठुलो मोचलिा झोला भति्र राखे, र यस झोलालाई उनीहरूले मोचलिाको सत्य नाम दए। असंख्य व्यक्तगित मोचलिाहरू र एक टेप रेकर्डर राखेको मोचलिाको सत्यलाई एउटा गाउँबाट अर्को गाउँ अन्तरक्रयिात्मक बहु-माध्यम प्रयोग गर्ने घुम्ती प्रदर्शनको रूपमा लगयिो, जहाँ समूदायका सदस्यहरूलाई पनि आफ्ना संघर्षका अनुभवहरूलाई सुनाउने र रेकर्ड गर्न अनुरोध गरयिो। यसरी नै अर्को समूहले बेपत्ता पारएिका परविारका सदस्यको प्रतनिधिति्व गर्ने परम्परागत पुतलीहरू बनाए। परविारका सदस्यले आफ्ना यादहरूको रेकर्ड राखेका थएि

जसलाई पुतलीहरूसंगै प्रदर्शति गरएिको थयिो। कोलोम्बयिा लगायत अन्य ठाउँहरूमा चुनौतीपूर्ण रहेको संघर्ष प्रतकिो असम्वेदनशलितासँग लड्न यो नकिै प्रभावकारी भएको थयिो। कुनै पनि भौतकि वस्तु सर्जिना गर्नुमा कोही मानसि संलग्न छन् भने ऊ त्यसमा भावनात्मक रूपमा संलग्न भएको हुन्छ। सो शक्तशिाली उर्जा समुदायमा पनि परणित हुन्छ। प्रदर्शनीहरूमा यी वस्तुहरू समुदायका अरू सदस्य माझ सत्य-कथाका लागि उत्प्रेरक हुन पुगे।

थप जानकारीका लागि, यहाँ हेर्नुहोला।

वगितलाई वर्तमानमा अभलिेख राख्ने

समुदायलाई संवादमा संलग्न गराउँदा द्वन्द पश्चात वश्विास पुनर्निमाण गर्न सहयोग पुग्न सक्छ जसले गर्दा मतभेदहरु हटाउने कामको शुरुवात गर्न सकन्छि। बोस्नयिा र हर्जेगोवनिाको मानवअधकिारका लागि युवा पहल [Youth Initiative for Human Rights in Bosnia and Herzegovina (YIHR)]ले ICSC ले दएिको सहयोगबाट पैरवी कार्यक्रमको भागको रूपमा देशभरकिा साना शहरहरूमा १० वटा स्मृति पैदल यात्रा कार्यक्रम संचालन गरेको थयिो। सो कार्यक्रमले युवा सहभागीलाई - ज्यादातर माध्यमकि तहका वद्यिार्थीलाई - स्थानयि स्मारक, र आफू र आफ्नो समूदायमा त्यसको सान्दर्भकिता बारे शोध गर्न सकिाएको थयिो। त्यस पश्चात सहभागीहरूले स्मारकहरूबारे भडियिो बनाए, जसमा उनीहरूले सामाजकि मुद्दाहरूको भोगाइबारे स्थानीय बासन्दिाको अन्तर्वार्ता लएि। यो जस्तो अन्तर-पुस्ता कार्यक्रमलाई वद्यिालय, पुस्तकालय, वा सामुदायकि केन्द्रमा प्रदर्शन गर्न संगसंगै सामाजकि संजालहरूमा पनि प्रकाशति गर्न सकन्छि। रेडयिो वा पोडकास्ट कार्यक्रमको रूपमा पनि प्रस्तुत गर्न सकन्छि।

WALLS THAT TALK

वश्विभरि नै म्युरल वा भत्तिे चत्रिहरुको प्रयोग सामाजकि न्यायका मुद्दाहरूमा जनचेतना जगाउन, यादहरूलाई जीवन्त राख्न, र मानसिहरूलाई संगै ल्याउन भएको छ। यो प्रयोग सक्रयि रूपमा म्युरल बनाउने र म्युरलसंग सक्रयि संग्लग्नता र संवादको सर्जिना, वा नष्क्रियि रूपमा सडकमा एक दृश्यको भाग स्थापना गरेर वा सो दृश्य माथि प्रभाव पारेर दुवै कसिमिबाट प्रयोग भएको हुन सक्छ। कोलोम्बयिा र न्यु योर्क देखि नेपाल र बंगलादेश सम्म, साइट्स अफ कन्साइन्स र अरू उस्तै संस्थाहरूले यी सार्वजनकि कलाकृतहिरू बनाउँदा जविति भुक्तभोगी - उदाहरणको लागि बेपत्ता पारएिका व्यक्तकिा परविारका सदस्यहरु - लाई संगै ल्याएर आफ्नो पडिाबाट बाहरि नस्किने र आफ्ना समुदायहरूको अगाडी आफ्ना कथनहरूलाई मञ्चन गर्दा ति कथाहरूमा आफ्नो दावी गर्ने अवसर दएिको छ।

कला सर्जिनाको प्रक्रयिाले जविति भुक्तभोगीहरूलाई आफ्ना भोगाइका मानसकि आघातलाई व्यक्त गर्न र वगितसंग सर्जिनात्मक रूपले संग्लग्न हुँदै नयाँ भवषि्यको परकिल्पना गर्न एक वैकल्पकि भाषा प्रदान गर्दछ। वगितका अत्याचारहरूका बारे कुरा गर्न अझै वर्जति गरनि वा हतोत्साहति गरनि सन्दर्भमा वा अझै दमनकारी वातावरणमा कलाका कार्यक्रमहरू सावधानीपुर्वक पैरवीका अभयिानहरू संचालन गर्ने तरकिा हुनसक्छन्, जसले अधकिारप्राप्त नकिायहरूबाट हुने शंका वा भयलाई ननम्त्याई समुदायका सदस्यहरूलाई अवचेतन रूपमा प्रभाव पार्नसक्छ। कलाले जविति भुक्तभोगी र समुदायका सदस्यहरूलाई आफ्नै समय, ठाउँ अनुसार आफ्नै सर्जिनात्मक चत्रिण मार्फत अवस्था बुझ्ने अवसर प्रदान गर्दछ। यो चत्रिणको प्रक्रयिा उर्वर र शक्तशिाली हुने सम्भावना प्रबल हुन्छ।

Amplifier को अनुसार, "कलाले मानसिलाई जगाउने क्षमता बोकेको हुन्छ – सामूहकि अभव्यिक्ति मार्फत हामी भावनाहरू जगाउन, कथाहरू भन्न, प्रेरति गर्न र उत्साह दनि सक्छौं। सामाजकि मुद्दाहरूका मध्यमका रूपमा प्रयोग गर्दा कला सार्थक परविर्तनका लागि उत्प्रेरक बन्न सक्छ।" संस्थाको सबै अभयिानहरूको नैतकि चरत्रिमा यो कुरा समावेश भए पनि Amplifierको सन्धहिरूको सम्मान गर (Honor The Treaties) अभयिान, सन् २०१० देखि २०१५ सम्म वशिेषत सन्धि अधकिार संस्थाका दर्जनौं नेताहरूसंगको सहकार्यमा कला र सामाजकि वकालत मार्फत आदवािसी समूदायका आवाज वस्तिार गर्नमा केन्द्रति थयिो। आफ्नो भूमि, पानी, र परम्पराको सम्पूर्णता रक्षा गर्ने प्रयासमा उनीहरूको संदेश अझै व्यापकताकासाथ मानसिहरूको माझ पुग्न सकोस् भन्ने उदेश्यले सो अभयिानले आदवािसी कलाकार र आदवािसी पैरवी समूह बीच भएका सहकार्यहरूलाई आर्थकि सहयोग गर्‍यो।

दक्षणि डाकोटामा स्थति मेलरोज एभन्यिुमा रहेको म्युरल। यस म्युरलमा "काला पहाडहरू बक्रिकिा लागि हैनन्" लेखिएको छ र यसले पाइन रजि इन्डयिन रजिर्भेशन सम्बन्धी सन्धी अधकिारको लागि साझा रोष प्रकट गरेको हो।

नष्किर्ष:

पैरवीका हजार वभिन्नि स्वरुप, आवाज, र उपस्थति हुनसक्दछ। यस हातेपुस्तकिा तपाईंको पैरवी र आन्दोलन-नर्िमाणको शुरूवात मात्र हो।

सन् २०१४ देखि, जिआइजेटिआर (GIJTR) ले आफ्ना साझेदार र वशि्वभरकिा नागरकि समाजसँग नजकि रहेर समुदायको क्षमताको नर्िमाणका साथै उनीहरूले औपचारकि र समुदायमा आधारति संक्रमणकालनि न्यायकि प्रक्रयिामा व्यापक सहभागति जनाउन् भन्नको लागि गर्नुपर्ने कामहरू गरिआएको छ। यस्ता प्रक्रयिाहरूमा सत्य, न्याय र जवाफदेहीताको पैरवी गर्नका लागि यस हातेपुस्तकिा सहयोगी हुनेछ भन्ने आशा राख्दछौं। यस अभयिानका लागि एम्प्लफिायरले बनाएका तस्वरिहरू डाउनलोड गर्नको लागि यहाँ here हेर्नुहोला। जिआइजेटिआर (GIJTR) साझेदारहरूलाई थप सहयोगको लागि coalition@sitesofconscience.org मा सम्पर्क गर्न अनुरोध गरन्छि।

सन्दर्भ स्रोतहरू

सञ्चार, पैरवी र संक्रमणकालनि न्याय:

Building a Learning Community: Lessons for Holistic and Sustainable Approach to Transitional Justice, Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation

Creating an Advocacy Campaign: A Toolkit for Memory Practitioners, Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation

From Memory to Action: A Toolkit for Memorialization in Post-Conflict Societies, The International Coalition of Sites of Conscience

Media and Transitional Justice: A Dream of Symbiosis in a Troubled Relationship, International Center for Transitional Justice.

Pathways of Innovation: Civil Society Advancing Transitional Justice, Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation

वाक र अभव्यिक्ति स्वतन्त्रता:

International Human Rights Law, The United Nations

The Universal Declaration of Human Rights, The United Nations

Freedom House' 2019 Freedom on the Net Report: The Crisis of Social Media

सुरक्षा र पैरवी:

Front Line Defenders, specifically Protection Handbook for Human Rights Defenders

Protection of Victims and Witnesses, Office of the High Commissioner of Human Rights, United Nations

Protest Safety Tips from Greenpeace, Greenpeace

Flyer: Safety During Protest, Amnesty International

Tips for Protesting Peacefully and Safely, Human Rights Watch

Protest Safety Guide, Across Frontlines

Frontline Medics has an Instagram guide available here for protesting safety that is specific to the Covid-19 pandemic safety concerns.

American Civil Liberties Union, Protestors' Rights

पैरवी अभियानको निर्माण:

Beautiful Trouble's Toolbox: Examples, case studies and stories from an international group of artist-activists that have worked with grassroots initiatives, using diverse methodologies.

How to Organize a Protest or March, ihollaback.org

Stakeholders and Target Audience Planning: Spectrum of Allies from 350.Org.

The Social Change Ecosystem Map, a guide from the Building Movement Project.

Social Advocacy Toolkit, Socialbrite.org

Social Media Toolkits, American Library Association

198 Methods of Nonviolent Action, The Albert Einstein Institution

सामाजिक सञ्जाल, श्रोता-दर्शक र Marketing:

Digital 2020: A Comprehensive Look at the State of the Internet, Mobile Devises, Social Media and E-Commerce, Hootsuite

Use Your Social Network as a Tool for Social Justice by Raina Brands and Aneeta Rattan, Harvard Business Review

WITNESS' Tips for Livestreaming Protests.

पैरवी, कला र सामाजिक न्याय सम्बन्धी व्यवहारीक तरिकाहरू

Body Mapping For Advocacy, Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation

Creating Channels of Trust: Community Truth-Telling in Outlying Regions in Colombia, Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation

REFERENCES

[1] Citing the 2020 Hootsuite report, John Koetsier noted in Forbes Magazine that "social media use is outpacing population growth almost nine to one. While the overall popular grew by 82 million people, or just over 1%, active social media users grew by 321 million people: 9.2%."

[2] (2015) Black Lives Matter BLM. United States. [Web Archive] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/lcwaN0016241/.

[3] https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Briefing-Media-T.J.-2016.pdf, page 11

[4] https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Briefing-Media-T.J.-2016.pdf, pages 13-17

[5] https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/01/02/social-networks-and-social-media-in-ukrainian-euromaidan-protests-2/

International Coalition of
SITES *of* CONSCIENCE

www.sitesofconscience.org

Facebook.com/SitesofConscience
@SitesConscience
SitesofConscience

GIJTR
Global Initiative for Justice
Truth & Reconciliation

www.gijtr.org

@GIJTR
@GIJTR